

უკრაინის ომი და ძალის გამოყენების აკრძალვა საერთაშორისო სამართალში**

აბსტრაქტი

რუსეთის მხრიდან უკრაინის წინააღმდეგ ძალის უკანონო გამოყენება, რომელიც ჯერ კიდევ 2014 წელს დაიწყო, 2022 წლის 24 თებერვლიდან განახლდა აგრესიული ომით. რუსეთის ქმედებები წარმოადგენს ეგზისტენციალურ საფრთხეს უკრაინისა და მისი ხალხისთვის. გარდა ამისა, ეს გულისხმობს სერიოზულ რისკს, რომ ძალის გამოყენების აკრძალვის უფლებას შეიძლება ძირი გამოეთხაროს. წინამდებარე კვლევა, რომელიც ეფუძნება კარლსრუეში წაკითხულ ლექციას, სადაც გერმანიის ფედერალური საკონსტიტუციო სასამართლო და ფედერალური უზენაესი სასამართლო მდებარეობს, აყალიბებს საერთაშორისო სამართლებრივ ფარგლებს უკრაინის, მესამე სახელმწიფოებისა და საერთაშორისო საზოგადოების ამჟამინდელ და შესაძლო სამომავლო რეაქციებზე რუსეთის ფუნდამენტური გამოწვევის საპასუხოდ, რასაც მართლმსაჯულების საერთაშორისო სასამართლომ „გაეროს წესდების ქვაკუთხედი“ უწოდა.

კვლევის დიდი ნაწილი დოქტრინული ხასიათისაა. თუმცა, ის ასევე ნათელს ჰფენს თემის ისტორიულ განზომილებასა და სამართლის პრინცი-

* სისხლის სამართლისა და საერთაშორისო სამართლის პროფესორი, კიოლნის უნივერსიტეტი, საერთაშორისო მშვიდობისა და უსაფრთხოების სამართლის ინსტიტუტის დირექტორი. ტექსტი ეფუძნება 2022 წლის 29 ივნისს წაკითხულ ლექციას კარლსრუეს იურიდიული კვლევების საზოგადოებაში, რომელიც შეიქმნა, მათ შორის, ფედერალური საკონსტიტუციო სასამართლოს, ფედერალური უზენაესი სასამართლოს, ფედერალური პროკურატურისა და ფედერალურ მართლმსაჯულების სასამართლოში აკრედიტებული იურისტების მიერ. ზეპირი ნაწილი გარკვეულწილად შემცირდა და დაემატა სათაურები და სქოლიოები.

** ხელახლა გამოქვეყნებულია ავტორისა და ტორკელ ოპსალის სამეცნიერო ელექტრონული გამომცემლობის (Torkel Opsahl Academic EPublisher) ნებართვით. ორიგინალი ინგლისური პუბლიკაცია – Claus Kreß, ‘The Ukraine War and the Prohibition of the Use of Force in International Law’, Occasional Paper Series No. 13 (2022), TOAEP, Brussels, 2022, ISBN 978-82-8348-211-9 ეწვიეთ ბმულს: <http://www.toaep.org/ops-pdf/13-kress/>. გამოყენების ნებართვისთვის, გთხოვთ, დაუკავშირდით: info@toaep.org. თარგმანი: ტორკელ ოპსალის სამეცნიერო ელექტრონული გამომცემლობა და ავტორი არ არიან პასუხისმგებელი ან რაიმე სახით ანგარიშვალდებულნი თარგმანის სიზუსტეზე. ქართული გამოცემის თარგმანი მომზადებულია ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორის – გიორგი დგებუაძის და ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის შედარებითი და ტრანსნაციონალური სისხლის სამართლის ინსტიტუტის მკვლევრების – მარიამ მურვანიძისა და რუსუდან ცაგარელის მიერ.

პების ზოგიერთ ასპექტს. დასასრულს, გამოკვლეულია ძალის გამოყენების აკრძალვის წარსული გამოცხადებები და გამამხნეველებელი ფაქტი, რომ შესაძლო „პაციენტი“ ყოველთვის გადარჩება. ამ კუთხით, წინამდებარე სტატია ამტკიცებს, რომ თუ უკრაინის მიმართ საერთაშორისო თანამეგობრობის მხარდაჭერა იქნება მკაფიოდ გამოკვეთილი და ურყევი, არ არსებობს მიზეზი, რომ უკრაინა, მისი საერთაშორისო დონეზე აღიარებული საზღვრების დაცვასა და ძალის გამოყენების უნივერსალურ აკრძალვაში, სასიკვდილოდ იყოს განწირული.

I. შესავალი

რუსეთის აგრესიულმა ომმა უკრაინის წინააღმდეგ მრავალი კითხვა წარმოშვა საერთაშორისო სამართალში. საერთაშორისო შეიარაღებული კონფლიქტის სამართლის თუ საერთაშორისო სისხლის სამართლის თვალსაზრისით ორი საკითხია გამოსაყოფი. ამ მხრივ, ავირჩიე ძალის გამოყენების აკრძალვის საკითხი საერთაშორისო სამართალში, როგორც ჩემი ძირითადი ინტერესის სფერო. ჩემი მოსაზრებები, უმთავრესად, დოქტრინული ხასიათის იქნება, მაგრამ შევეცდები, ასევე, ნათელი მოვფინო თემის ისტორიულ განზომილებას ისევე, როგორც სამართლებრივ ასპექტებს. ეს ტექსტი, ნაწილობრივ, აღებულია გერმანელი აუდიტორიის წინაშე წაკითხული ლექციიდან.

II. „გაეროს წესდების ქვაკუთხედი“ – ძალის გამოყენების აკრძალვა საერთაშორისო სამართალში

მართლმსაჯულების საერთაშორისო სასამართლომ (ICJ) ძალის გამოყენების აკრძალვას „გაეროს წესდების ქვაკუთხედი“ უწოდა.¹ ეს ძალიან ზუსტი შეფასებაა: *ჰანს კელზენმა* მართებულად აღნიშნა, რომ საერთოდ რთული იქნებოდა საერთაშორისო სამართლებრივ წესრიგზე საუბარი, თუ ამ წესრიგით დაცული „უფლებები“ დაექვემდებარებოდა ომის წარმოების „სუვერენულ უფლებას“.² ჯერ კიდევ 1919 წელს, საერთაშორისო სამართლის იურისტთა შორის, ფართოდ იყო გავრცელებული მოსაზრება საერთაშორისო სამართლებრივი წესრიგის გაურკვეველი ხასიათის შესახებ³: როდე-

¹ მართლმსაჯულების საერთაშორისო სასამართლოს (შემდგომში: ICJ) გადაწყვეტილება საქმეზე „კონგოს დემოკრატიული რესპუბლიკა უგანდის წინააღმდეგ“, 2005 წლის 19 დეკემბერი. პარაგრაფი 148. საქმე შეეხება კონგოს ტერიტორიაზე შეიარაღებულ მოქმედებებს. ICJ-ს ანგარიში, 168, 223.

² ჰანს კელზენი, კანონისა და სახელმწიფოს ზოგადი თეორია (თარგმნა ანდერს ვედბერგის) (ჰარვარდის უნივერსიტეტის გამომცემლობა 1945) 331, 340.

³ იმ დროისთვის სუვერენული *ius ad bellum* არსებობა მაინც საკამათო საგნად დარჩა. იხ. Claus Kress, ‘Shakespeares ‘Heinrich V’ und das Recht des Krieges’ (2014) 69 (23) Juristen Zeitung 1137–1146. დებატები აღდგენილ იქნა აგატა ვერდებუტის მიერ Agatha Verdebout, ‘The Contemporary Discourse on

საც პარიზში პირველი მსოფლიო ომის შემდგომი სამშვიდობო ხელშეკრულებები განიხილებოდა, ბრიტანეთის პრემიერ-მინისტრმა ლოიდ ჯორჯმა და საფრანგეთის პრემიერ-მინისტრმა კლემენსომ მოითხოვეს გერმანიის ყოფილი იმპერატორის, ვილჰელმ II-ის საერთაშორისო სისხლისსამართლებრივი დევნის დაწყება აგრესიული ომის წამოწყების გამო.⁴ თუმცა, გამარჯვებული სახელმწიფოების საერთაშორისო სამართლის იურისტები ურჩევდნენ თავიანთ პოლიტიკურ ლიდერებს, რომ „აგრესიული ომის წინასწარი განზრახვით წამოწყება (...) არის ქმედება, რომელსაც საზოგადოება გაკიცხავს და რომელსაც ისტორია დაგმობს, მაგრამ (...) აგრესიულ ომად არ შეიძლება ჩათვალიყო ისეთი ქმედება, რომელიც პირდაპირ ეწინააღმდეგებოდა პოზიტიურ სამართალს (...)“.⁵ ერთა ლიგამაც კი ბოლომდე ვერ დაძლია საერთაშორისო სამართალში *ius ad bellum*-ის იდეა.⁶ *Ius contra bellum*-ისკენ გადამწყვეტი ნაბიჯი მხოლოდ 1928 წელს ბრიან-კელოგის პაქტით გადაიდგა, რომელიც საფრანგეთისა და ამერიკის შეერთებული შტატების იმდროინდელი საგარეო საქმეთა მინისტრების სახელს ატარებდა.⁷ ეს ხელშეკრულებაზე დაფუძნებული ომის აკრძალვა სწრაფად გადაიზარდა საერთაშორისო ჩვეულებით სამართალში მისი, თითქმის მყისიერი, მეტ-ნაკლებად მსოფლიო აღიარების გამო.⁸ მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ, ომის აკრძალვა შემდგომში გადაიზარდა გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის (გაერო) წესდების მე-2 მუხლის მე-4 პუნქტის ძალის გამოყენების აკრძალვაში. ICJ თავის გადაწყვეტილებებში⁹ საუბრობს „საერთაშორისო ურთიერთობებში ძალის გამოყენებლობის პრინციპზე“,¹⁰ რათა ხაზი

the Use of Force in the Nineteenth Century: A Diachronic and Critical Analysis’ (2014) 1 (2) Journal on the Use of Force and International Law 223-246; იხ. ასევე: Tom Ruys, ‘From passé simple to futur imparfait? A response to Verdebout’ (2015) 2 (1) Journal on the Use of Force and International Law 3 და შემდეგი; Jochen von Bernstorff, ‘The Use of Force in International Law before World War I: On Imperial Ordering and the Ontology of the Nation-State’ (2018) 29 (1) European Journal of International Law 233 და შემდეგი; Agatha Verdebout, *Rewriting Histories of the Use of Force: The Narrative of ‘Indifference’* (Cambridge University Press 2021).

⁴ დამატებით იხ. William Schabas, *The Trial of the Kaiser* (Oxford University Press 2018); უფრო მოკლე ანგარიშისთვის იხ. Claus Kreß, ‘The Peacemaking Process After the Great War and the Origins of International Criminal Law *Stricto Sensu*’ (2019) 62 German Yearbook of International Law 175-176, 180-186.

⁵ Commission on the Responsibility of the Authors of War and Enforcement of Penalties, Report Presented to the Preliminary Peace Conference, 29 March 1919 (1920) 14 American Journal of International Law 118.

⁶ ომის პროცედურული შეკავების შესახებ ერთა ლიგის აქტი, Randall Lesaffer, ‘Too Much History: From War as Sanction to the Sanctioning of War’ in Marc Weller (ed), *The Oxford Handbook of the Use of Force in International Law* (Oxford University Press 2015) 50-52.

⁷ ომის საწინააღმდეგო პაქტის შესახებ იხ. Oona Hathaway and Scott Shapiro, *The Internationalists: How a Radical Plan to Outlaw War Remade the World* (Simon and Schuster 2017) 101-130.

⁸ *ibid*, 129; International Military Tribunal (Nuremberg), Judgment and Sentences of 1 October 1946 (1947) 41 American Journal of International Law 172, 217-221.

⁹ ამ გადაწყვეტილებებისთვის იხ. Claus Kreß, ‘The International Court of Justice and the ‘Principle of Non-Use of Force’” in Marc Weller (ed), *supra* სქოლიო 6, 561 და შემდეგი.

¹⁰ Kreß, *supra* სქოლიო 9, 595.

გაუსვას ძალის გამოყენების აკრძალვის ფუნდამენტურ მნიშვნელობას და აღნიშნოს, რომ ეს აკრძალვა, გარდა გაეროს წესდებაში მისი გამორჩეული ადგილისა, გამყარებულია საერთაშორისო ჩვეულებით სამართალშიც.

III. რუსეთის ფედერაციის მიერ საერთაშორისო სამართლით გათვალისწინებული ძალის გამოყენების აკრძალვის წესის უწყვეტი დარღვევა

რუსეთის ფედერაციის მიერ უკრაინაში ძალის გამოყენების აკრძალვის წესის დარღვევა 2022 წლის 24 თებერვლამდე მრავალი წლით ადრე დაიწყო.

1. 2014 წელს რუსეთის მიერ ძალის გამოყენების აკრძალვის წესის დარღვევა

1991 წლამდე უკრაინას ჰქონდა განსაკუთრებული სამართლებრივი სტატუსი: იგი იყო საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკების კავშირის ფედერაციული საბჭოთა რესპუბლიკა და მიუხედავად ამისა გაერთიანებული ერების დამფუძნებელი წევრი სახელმწიფო.¹¹ 1991 წლიდან, საბჭოთა კავშირის დაშლის შედეგად,¹² უკრაინას გააჩნდა სახელმწიფოებრიობის ყველა ნიშანი საერთაშორისო სამართლის მიხედვით. უკრაინის ტერიტორია მოიცავდა როგორც ყირიმს, ასევე ე.წ. დონეცკისა და ლუგანსკის სახალხო რესპუბლიკების ტერიტორიებს. რუსეთმა ეს თავიდანვე აღიარა. 1994 წლის ბუდაპეშტის მემორანდუმში, რომელსაც ხელი მოაწერა რუსეთმა, ნათქვამია:

„რუსეთის ფედერაცია, დიდი ბრიტანეთისა და ჩრდილოეთ ირლანდიის გაერთიანებული სამეფო და ამერიკის შეერთებული შტატები კიდევ ერთხელ ადასტურებენ თავიანთ ერთგულებას უკრაინის მიმართ, ევროპაში უსაფრთხოებისა და თანამშრომლობის კონფერენციის დასკვნითი აქტის პრინციპების შესაბამისად, პატივი სცენ უკრაინის დამოუკიდებლობას და სუვერენიტეტს და არსებულ საზღვრებს.“¹³

¹¹ უკრაინისათვის გაეროს დამფუძნებელი წევრის სტატუსის მინიჭების მოლაპარაკებების ისტორიის შესახებ იხ. Ruth Russell, *A History of the United Nations Charter: The Role of the United States Charter 1940-1945* (Brookings Institution Press 1958) 433-437, 533-539, 584, 597-599, 636; უკრაინის კონსტიტუციური პოზიციის შესახებ საბჭოთა კავშირში იხ. Angelika Nußberger, 'Russia' in Rüdiger Wolfrum (ed), *The Max Planck Encyclopedia of Public International Law* (Oxford University Press 2012) (8) 1047. პარაგრაფი 81.

¹² საერთაშორისო სამართლის მიხედვით საბჭოთა კავშირის დაშლის სწორ სამართლებრივ კლასიფიკაციასთან დაკავშირებით დავის შესახებ იხ. Nußberger, *supra* სქოლიო 11, 1050-1052. პარაგრაფები 93-108.

¹³ Joint Declaration issued on 5 December 1994 at Budapest by the leaders of the Russian Federation, Ukraine, the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland and the United States of America, UN Doc. A/49/765, 5 December 1994, Article 1; Treaty of Friendship, Cooperation and Partnership concluded

უკვე 2014 წლის გაზაფხულზე რუსეთმა ძალა გამოიყენა ყირიმში საერთაშორისო სამართლის დარღვევით. მას შემდეგ ყირიმი რუსეთის სამხედრო ოკუპაციის ქვეშ იმყოფება.¹⁴ 2014 წლის აგვისტოში რუსეთი ჩაერია უკრაინის შეიარაღებულ ძალებსა და სეპარატისტებს შორის ქვეყნის აღმოსავლეთში წარმოებულ ბრძოლებში, რეგულარული ჯარის ნაწილებითა და მძიმე იარაღით, კიდევ ერთხელ, ძალის გამოყენების აკრძალვის წესის დარღვევით. ე.წ. დონეცკისა და ლუგანსკის სახალხო რესპუბლიკები წარმოიშვა რუსეთის მიერ ძალის გამოყენების აკრძალვის წესის დარღვევის შედეგად. ამასთან, რუსეთის მიერ საერთაშორისო სამართლის დარღვევით განხორციელებული განგრძობადი სამხედრო ინტერვენციის გარეშე, ეს ერთეულები ვერ გახდებოდნენ და ვერ იქნებოდნენ სიცოცხლისუნარიანი; ისინი მარიონეტული რეჟიმები არიან.¹⁵

2. 2022 წლის 24 თებერვლიდან რუსეთის მიერ ძალის გამოყენება

2022 წლის 24 თებერვალს რუსეთი შეიჭრა უკრაინაში და მას შემდეგ ჩაერთო უკრაინის წინააღმდეგ ძალის კომპლექსურ გამოყენებაში. 2014 წლის ძალის გამოყენების შემთხვევების მსგავსად, რუსეთის მიერ ძალის გამოყენების ესკალაცია რომ არ შეიძლება იყოს გამართლებული საერთაშორისო სამართლის მიხედვით, არაერთხელ იქნა დადასტურებული და, შესაძლოა, ყველაზე დეტალურად *ჯეიმს ა. გრინის, კრისტინა ჰენდერსონისა და ტომ რუისის* მიერ.¹⁶ ამის გამო, მსურს, მოკლედ შევხებო აღნიშნულ თემას, რათა შემდგომ უფრო დეტალურად განვიხილო მომდევნო საკითხები.

თავდაპირველად უნდა ითქვას საერთაშორისო მშვიდობისა და უსაფრთხოების სამართლის გარკვეულწილად ჩახლართულ ნომენკლატურაზე. პირველი, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, ტერმინი „ძალა“ საერთაშორისო სამართალში ძალის გამოყენების აკრძალვის პრინციპის ცენტრალური ნაწილია.¹⁷ მეორე, ტერმინი „შეიარაღებული თავდასხმა“, აღწერს გაეროს

---

between Ukraine and the Russian Federation, 3007 United Nations Treaty Series 117, 31 May 1997, Article 3.

¹⁴ Claus Kreß and Christian Tams, ‘Dichtung und Wahrheit: Was ist dran an Moskaus Argumentationsversuchen im Ukraine-Konflikt’ in *Internationale Politik* (2014) 16 და შემდეგი.

¹⁵ Otto Luchterhandt, ‘Die Vereinbarungen von Minsk über den Konflikt in der Ostukraine (Donbass) aus völkerrechtlicher Sicht’ (2019) 57 *Archiv des Völkerrechts* 429-432.

¹⁶ დღემდე ყველაზე დეტალური ანგარიშია: James Green, Christian Henderson and Tom Ruys, ‘Russia’s attack on Ukraine and the jus ad bellum’ (2022) 9 *Journal on the Use of Force and International Law* 4 და შემდეგი; Oona Hathaway, ‘International Law Goes to War in Ukraine: The Legal Pushback to Russia’s Invasion’ (*Foreign Affairs*, 15 March 2022) <<https://www.foreignaffairs.com/articles/ukraine/2022-03-15/international-law-goes-war-ukraine>> [15.06.2023]; Angelika Nußberger, ‘Tabubruch mit Ansage: Putins Krieg und das Recht’ (2022) 72 *Osteuropa* 51 და შემდეგი; Christian Tomuschat ‘Russlands Überfall auf die Ukraine Der Krieg und die Grundfragen des Rechts’ (2022) 72 *Osteuropa* 33 და შემდეგი.

¹⁷ Oliver Dörr, ‘Use of Force, Prohibition of’ in Rüdiger Wolfrum (ed), *The Max Planck Encyclopedia of*

წესდების 51-ე მუხლში აღიარებული თავდაცვის უფლების ცენტრალურ პირობას.¹⁸ მესამე, აგრესიის საერთაშორისო სამართლებრივი კონცეფცია, მრავალმხრივია.¹⁹ გაეროს წესდების 39-ე მუხლი მიუთითებს „აგრესიის აქტზე“. თუ უშიშროების საბჭო დაადგენს აგრესიის აქტის არსებობას, მას შეუძლია გაააქტიუროს კოლექტიური უსაფრთხოების სისტემა გაეროს წესდების VII თავის მიხედვით,²⁰ სამხედრო იძულებითი ღონისძიებების ავტორიზაციამდე.²¹ საერთაშორისო ჩვეულებით სამართალში ტერმინი „აგრესია“ აღნიშნავს ძალის გამოყენების აკრძალვის წესის სერიოზულ დარღვევას. აგრესიის აკრძალვა არის *ius cogens*-ის, იმპერატიული საერთაშორისო სამართლის ნაწილი²² და მისი დარღვევა იწვევს გარკვეულ განსაკუთრებულ სამართლებრივ შედეგებს სახელმწიფოს პასუხისმგებლობის თვალსაზრისით.²³ საბოლოოდ, აგრესიული ომის კონცეფცია, არსებითად, არის საერთაშორისო სისხლის სამართლის კონცეფციაც. იგი წარმოადგენდა „მშვიდობის წინააღმდეგ მიმართული დანაშაულის“ სახელმწიფოს ქმედების ძირითად ელემენტს, რომელიც განიხილებოდა ნიურნბერგისა და ტოკიოს სასამართლო პროცესებზე მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ.²⁴ ამასობა-

Public International Law (Oxford University Press 2012) (8) 609–611.

¹⁸ Tom Ruys, ‘Armed Attack’ and Article 51 of the UN Charter. Evolutions in Customary Law and Practice (Cambridge University Press 2010).

¹⁹ Claus Kreß, “Agression” წიგნში Robin Geiß and Nils Melzer (eds), The Oxford Handbook of the International Law of Global Security (Oxford University Press 2021) 232 და შემდეგი.

²⁰ Nico Krisch, ‘Introduction to Chapter VII: The General Framework’ in Bruno Simma, Daniel Erasmus-Khan, Georg Nolte and Andreas Paulus (eds), The Charter of United Nations. A Commentary (3rd edition, Oxford University Press 2012) (2) 1237–1271.

²¹ „აგრესიის აქტის“ განსაზღვრა არ არის კონსტიტუციური გაეროს წესდების კოლექტიური უსაფრთხოების სისტემის გააქტიურებისთვის; ალტერნატიულად, შესაძლებელია „მშვიდობის დარღვევის“ ან „მშვიდობის საფრთხის“ დადგენა. Kreß, supra სქოლიო 19, 234.

²² ფართოდ გავრცელებული შეხედულების საწინააღმდეგოდ, საეჭვოა, წარმოადგენს თუ არა ძალის გამოყენების აკრძალვა მისი ყველა კომპონენტით იმპერატიულ საერთაშორისო სამართალს; ერთი მხრივ, იხ. André de Hoogh, ‘Jus Cogens and the Use of Armed Force’ in Marc Weller (ed), supra სქოლიო 6, 1161; საპირისპირო პოზიციის მნიშვნელოვანი მიზეზები იხ. James Green, ‘Questioning the Peremptory Status of the Prohibition of the Use of Force’ (2011) 32 Michigan Journal of International Law 215 და შემდეგი; ყოველ შემთხვევაში, ICJ-ს ჯერ არ გაუკეთებია შესაბამისი დასკვნა. Kreß, supra სქოლიო 9, 571 (სქოლიო 52 infra); შესაბამისად, საერთაშორისო სამართლის კომისიის კანონმდებლობით შედგენილი იმპერატიული საერთაშორისო ნორმების შესახებ დასკვნების პროექტის დანართში *ius cogens* ნორმების – რა თქმა უნდა, არა ამომწურავ – სიაში, მითითებულია მხოლოდ აგრესიის აკრძალვა და არა ძალის გამოყენების აკრძალვა; ზოგადი საერთაშორისო სამართლის იმპერატიული ნორმები (*jus cogens*): საპროექტო კომიტეტის მიერ მეორე მოსმენით მიღებული დასკვნების პროექტის ტექსტი და დანართი, გაეროს დოკუმენტი N A/CN.4/L.967, 11 მაისი, 2022, 6.

²³ The draft of the International Law Commission conclusion 19 on peremptory norms of general international law, UN Doc. A/CN.4/L.967, 5; Kreß, supra სქოლიო 19, 244–246.

²⁴ „აგრესიული ომის დაწყება (...) არ არის მხოლოდ საერთაშორისო დანაშაული; ეს არის უმაღლესი საერთაშორისო დანაშაული (...)“; ‘International Military Tribunal (Nuremberg), Judgment and Sentences of 1 October 1946’ (1947) 41 American Journal of International Law 172, 186; ნიურნბერგისა და ტოკიოს ასევე მშვიდობის წინააღმდეგ ჩადენილი დანაშაულების შესახებ იხ. Kirsten Sellars, ‘Crimes against Peace’ and International Law (Cambridge University Press 2013) 84–259. შეიძლება ით-

ში, „მშვიდობის წინააღმდეგ მიმართული დანაშაული“ ტერმინმა „აგრესიის დანაშაულმა“ შეცვალა. ხანგრძლივი გზის შემდეგ, აგრესიის დანაშაულის დეფინიცია დაემატა სისხლის სამართლის საერთაშორისო სასამართლოს (ICC) სტატუტს მე-8*bis* მუხლის სახით.²⁵ დანაშაულის ელემენტი სახელმწიფოს ქმედების სახით არის „აგრესიული აქტი, რომელიც თავისი ხასიათით, სიმძიმითა და მასშტაბით წარმოადგენს გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის წესდების აშკარა დარღვევას“.²⁶ ეს ფორმულირება, რომელიც შეთანხმებული იქნა ხანგრძლივი და რთული მოლაპარაკებების შედეგად, უმჯობესია, ინტერპრეტირებული იქნას საერთაშორისო ჩვეულებითი სამართლის შესაბამისად, რომლის მიხედვითაც, როგორც აღინიშნა, აგრესიული ომის კონცეფცია არსებითია.²⁷

კონცეპტუალური ლანდშაფტის გარკვევის შემდეგ, ახლა უფრო კონკრეტულად განვიხილოთ 2022 წლის 24 თებერვლიდან რუსეთის მიერ ძალის გამოყენება უკრაინის წინააღმდეგ. რუსეთმა სამართლებრივ დასაბუთებად გამოიყენა თავდაცვის უფლება. გაეროს წესდების 51-ე მუხლის მეორე წინადადებაში მითითებული უშიშროების საბჭოსადმი შეტყობინების ვალდებულება პუტინმა არაორდინალური გაგებით გამოიყენა და 24 თებერვალს მის მიერ წარმოთქმული სიტყვის უშიშროების საბჭოსთვის მოკლე წერილად გაგზავნით რუსეთმა გამოიყენა თავდაცვის უფლება.²⁸ პუტინის ეს გამოსვლა და მის მიერ წარმოთქმული სიტყვა საკმაოდ გრძელია,²⁹ მაგრამ იმდენად მწირია საერთაშორისო სამართლის კუთხით, რომ შეუძლებელია დარწმუნებით იმის თქმა, გამოიყენა თუ არა რუსეთმა თავდაცვის ინდივიდუალური ან/და კოლექტიური უფლება. როგორც არ უნდა იყოს, არც ინდივიდუალური და არც კოლექტიური თავდაცვის მოთხოვნები არ არსებობდა 2022 წლის 24 თებერვალს ან შემდეგ პერიოდში.

ქვას, რომ ტერმინი „დანაშაულები მშვიდობის წინააღმდეგ“ გამოიგონა საბჭოთა საერთაშორისო სამართლის ექსპერტმა აარონ ტრეინინმა, რომელიც იმ დროს სტალინის ერთ-ერთი მრჩეველი იყო. Francine Hirsch, *Soviet Judgment at Nuremberg: A New History of the International Military Tribunal after World War II* (Oxford University Press 2020) 7, 20, 35–43; აღსანიშნავია ისიც, თუ რამდენად მნიშვნელოვნად ჩამოაყალიბა რუსეთმა ომის კანონები მე-19 საუკუნის ბოლოს და მე-20 საუკუნის დასაწყისში, განსხვავებით რუსეთის ბოლოდროინდელი ნეგატიური პოზიციისგან. Michael Riepl, *Russian Contributions to International Humanitarian Law. A contrastive analysis of Russia's historical role and its current practice* (Nomos Verlagsgesellschaft 2022).

²⁵ დეტალური ანგარიშისთვის იხ. Carrie McDougall, *The Crime of Aggression Under Rome Statute of the International Criminal Court* (2nd Edition, Cambridge University Press 2021).

²⁶ დეტალური ანალიზისთვის იხ. Claus Kreß, ‘The State Conduct Element’ in Claus Kreß and Stefan Barriga (eds), *The Crime of Aggression: A Commentary* (Cambridge University Press 2017) (1) 412 და შემდეგი.

²⁷ Kreß, *supra* სქოლიო 26, 507–537.

²⁸ გაეროში რუსეთის ფედერაციის მუდმივი წარმომადგენლის წერილი, მიმართული გენერალური მდივნისადმი UN Doc. S/2022/154, 24 February 2022.

²⁹ ღრმა ანალიზისთვის იხ. Nußberger, *supra* სქოლიო 16, 52–58.

თავის გამოსვლაში, რუსეთის პრეზიდენტმა დიდი დრო დაუთმო საუბარს იმ საფრთხის შესახებ, რომელიც თითქოს უკრაინის მხრიდან მომდინარეობდა.³⁰ თუმცა, პუტინმა ვერ შეძლო დაესაბუთებინა უკრაინის მიერ რუსეთის მიმართ, სულ მცირე, გარდაუვალი შეიარაღებული თავდასხმის არსებობა. აქედან გამომდინარე, არ არის საჭირო საერთაშორისო სამართალში მოქმედ პრევენციული თავდაცვის სტატუსის შესახებ კომპლექსურ სამართლებრივ დებატებში შესვლა,³¹ რათა დავასკვნათ, რომ რუსეთს არ შეეძლო გამოეყენებინა ინდივიდუალური თავდაცვის უფლება უკრაინის წინააღმდეგ ძალის გამოყენების გასამართლებლად.

რუსეთს, ასევე, არ გააჩნდა თავდაცვის კოლექტიური უფლება. ამის ყველაზე აშკარა მიზეზი ის არის, რომ კოლექტიური თავდაცვის უფლების განხორციელების მოთხოვნა მხოლოდ სახელმწიფოებს შეუძლიათ და არც დონეცკი და არც ლუგანსკი არ კვალიფიცირდება, როგორც სახელმწიფო. მხოლოდ ის ფაქტი, რომ პრეზიდენტმა პუტინმა 21 თებერვალს აღიარა ორი ე.წ. სახალხო რესპუბლიკა, როგორც „სახელმწიფო“,³² ვერ იქნება ახალი სახელმწიფოების შექმნის საფუძველი საერთაშორისო სამართლებრივი გაგებით. პირიქით, თავისი ორი მარიონეტული რეჟიმისთვის სახელმწიფოებრიობის მოთხოვნით, რუსეთმა უგულვებელყო უკრაინის ტერიტორიული მთლიანობა.³³

ამის საპირისპიროდ, სერიოზული დისკუსიის საფუძველი იქნებოდა, თუ სისტემატურად დაირღვეოდა აღმოსავლეთ უკრაინაში მცხოვრები მშვიდობიანი მოსახლეობის ნაწილის ძირითადი უფლებები. მხოლოდ ამ შემთხვევაში გახდებოდა რელევანტური კითხვები, რამდენად იცნობს მოქმედი საერთაშორისო კანონმდებლობა, ასეთ უკიდურეს შემთხვევაში, იძულებითი გამოსასწორებელი სეცესიის უფლებას და უშვებს თუ არა ამ უფლების განხორციელებისას გარე სამხედრო დახმარების მოთხოვნას. ეს კითხვები, რომლებიც წარმოიშვა კოსოვოს შემთხვევაში, კვლავ უაღრესად საკამათოა.³⁴ 2022 წლის 24 თებერვალს თავის გამოსვლაში პრეზიდენტმა პუტინ-

³⁰ *ibid* 61.

³¹ დეტალური ანალიზისთვის იხ. Johanna Friman, *Revisiting the Concept of Defense in Jus ad Bellum: The Dual Face of Defence* (Hart Publishing 2017); Björn Schiffbauer, *Vorbeugende Selbstverteidigung im Völkerrecht. Eine systematische Ermittlung des gegenwärtigen friedenssicherungsrechtlichen Besitzstandes aus völkerrechtsdogmatisch und praxisanalytischer Sicht* (Duncker and Humblot 2012); დებატების მოკლე შეჯამებისთვის იხ. Claus Kreß, 'On the Principle of Non-Use of Force in Current International Law' (Just Security, 30 September 2019) <<https://www.justsecurity.org/66372/on-the-principle-of-non-use-of-force-in-current-international-law/>> [15.06.2023].

³² პუტინის გამოსვლა 2022 წლის 21 თებერვალს რეპროდუცირებულია (2022) 72 *Osteuropa* 119 და შემდეგი.

³³ საერთაშორისო სამართლის ასოციაციის კომიტეტის წევრების განცხადება ძალის გამოყენების შესახებ (Just Security, 4 March 2022) <<https://www.justsecurity.org/80454/statement-by-members-of-the-international-law-association-committee-on-the-use-of-force/>> [15.06.2023].

³⁴ ICJ-მ მიუთითა, მაგრამ ღიად დატოვა საკითხი „სამართლებრივი დაცვის საშუალებით გამოყოფის

მა სცადა პარალელის გავლება კოსოვოს საქმესთან და უკრაინა დაადა-
ნაშაულა გენოციდის ჩადენაში უკრაინის აღმოსავლეთ ნაწილში.³⁵ მაგრამ
რუსეთს, მიუხედავად იმისა, რომ 2022 წლის 24 თებერვლამდეც ჰქონდა
შესაძლებლობა,³⁶ არ გამოუხატავს სერიოზული მცდელობა ამ ბრალდების
დასასაბუთებლად. ფაქტობრივად, აღმოსავლეთ უკრაინის მოვლენებზე სა-
ერთაშორისო დამკვირვებლების ყველა არსებული ანგარიში ცხადყოფს,
რომ ასეთი დასაბუთება შეუძლებელი იქნებოდა. როგორც ცნობილია, უკ-
რაინის რეაგირება გამოიხატა იმით, რომ მან მიმართა ICJ-ს, რათა დაეწყო
საქმის წარმოება ნეგატიური დეკლარაციული გადაწყვეტილების გამოტა-
ნით რუსეთის მიერ გენოციდის უსაფუძვლო ბრალდებებთან დაკავშირებით.
დროებითი ღონისძიების სახით, სასამართლომ გადაწყვიტა, რომ რუსეთს
იმ პერიოდში უნდა შეეჩერებინა ძალის გამოყენება უკრაინაში.³⁷

რუსეთმა ე.წ. იძულებითი ცალმხრივი ჰუმანიტარული ინტერვენციის უფლე-
ბაც კი არ გამოიყენა. საერთაშორისო სამართლებრივ დოქტრინაში გა-
ბატონებული შეხედულების თანახმად, ასეთი უფლება არ არსებობს მო-
სალოდნელი ჰუმანიტარული კატასტროფის შემთხვევაშიც კი, თუნდაც ეს
იყოს უკიდურესი საშუალება უშიშროების საბჭოში ვეტოს დადების შემდეგ.³⁸
მიუხედავად იმისა, არსებობს თუ არა ამ მოსაზრების შეცვლის საფუძველი,
ამან არ უნდა იქონიოს გავლენა რუსეთის მიერ უკრაინის წინააღმდეგ ძა-
ლის გამოყენების შემთხვევის ანალიზზე, რადგან იმ დროს აღმოსავლეთ
უკრაინა მოსალოდნელ ჰუმანიტარულ კატასტროფასთან ახლოსაც კი არ
იყო.³⁹

IV. რუსეთის მიერ ძალის გამოყენების აკრძალვის განგრძობითი უარყოფის უფრო ფართო მნიშვნელობა

2022 წლის 24 თებერვლიდან რუსეთის მიერ უკრაინაში ძალის გამოყე-
ნების აკრძალვის დარღვევა, რომელიც 2014 წელს დაიწყო, მკვეთრად

შესახებ“ კოსოვოს დამოუკიდებლობის ცალმხრივი დეკლარაციის საერთაშორისო სამართლის შე-
საბამისად, საკონსულტაციო მოსაზრება, 2010 წლის 22 ივლისი, ICJ ანგარიშები (2010) 403, 438. პარა-
გრაფები 82-83; ამ კითხვაზე იხ. Nußberger, supra სქოლიო 16, 59.

³⁵ რუსეთის მიერ 2022 წლამდე კოსოვოს პრეცედენტის გამოყენების შესახებ იხ. Nußberger, supra
სქოლიო 16, 57-59; უფრო დეტალური ანგარიშისთვის იხ. Anna Melikov, Die Interpretation des
völkerrechtlichen Gewaltverbots und möglicher Ausnahmen – Russische Doktrin und Praxis (Duncker
and Humblot 2021) 226-228.

³⁶ ამ კუთხით რუსეთისთვის გახსნილი სხვადასხვა გზის პრევენტაციისთვის იხ. Tomuschat, supra სქო-
ლიო 16, 38-39.

³⁷ International Court of Justice, Allegations of Genocide under the Convention on the Prevention and
Punishment of Genocide (Ukraine v. Russian Federation) Order 16 March 2022 <[https://www.icj-cij.org/
public/files/case-related/182/182-20220316-ORD-01-00-EN.pdf](https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/182/182-20220316-ORD-01-00-EN.pdf)> [15.06.2023].

³⁸ გაბატონებული შეხედულებისთვის იხ. Nigel Rodley, ‘Humanitarian Intervention’ in Marc Weller (ed),
supra სქოლიო 6, 794.

³⁹ Tomuschat, supra სქოლიო 16, 39.

გაიზარდა ინტენსივობითა და მასშტაბით. უკრაინელი ხალხის მიმართ განხორციელებული საერთაშორისო სამართლის ამ დარღვევის საშინელი შედეგების სურათები ჩვენამდე ყოველდღიურად აღწევს მედიის საშუალებით. გარდა იმ შედეგებისა, რაც თავდასხმაგანხორციელებულმასახელმწიფომ და მისმა მოსახლეობამ მიიღო, რუსეთის მოქმედების კურსი ქმნის დარღვეული ნორმის სტაბილურობაზე ზემოქმედების რისკს. ეს ხდება იმიტომ, რომ ამ შემთხვევაში ძალის გამოყენების აკრძალვა ფუნდამენტურად კითხვის ნიშნის ქვეშ დგება გაეროს უშიშროების საბჭოს მუდმივი წევრის ქცევით, რომელსაც, გაეროს წესდების 24-ე მუხლის მიხედვით, აქვს ძირითადი პასუხისმგებლობა საერთაშორისო მშვიდობისა და უსაფრთხოების შენარჩუნებაზე. ასეთ ვითარებაში არსებობს განსაკუთრებული საშიშროება, რომ ძალის გამოყენების აკრძალვა შეიძლება დაირღვეს.

ეს მეორედ გვახსენებს ომთაშორის პერიოდს: როგორც უკვე აღინიშნა, 1928 წლის შემდეგ, ომის ახალმა აკრძალვამ მაშინვე ფართო აღიარება მოიპოვა. თუმცა, 1931 წელს, ჩინურ მანჯურიაში იაპონიის შემოჭრის შედეგად წარმოქმნილი პირველი დიდი კრიზისის შემდეგ,⁴⁰ ახალი აკრძალვა მასიური ზეწოლის ქვეშ მოექცა, რაც განპირობებული იყო 1935 წელს იტალიის მიერ აბისინიის წინააღმდეგ განხორციელებული აგრესიული ომით.⁴¹ ცნობილ პოლიტოლოგ ჰერფრიდ მიუნკლერის თქმით, იტალიის შემოჭრის შემდეგ, აუცილებელი იყო მტკიცე საერთაშორისო რეაქცია, რათა ომის ჯერ კიდევ ახალი აკრძალვა ავტორიტეტის დაკარგვისგან გადაერჩინათ.⁴² აღნიშნული პოზიცია წარმოდგენილი იყო, ასევე, გერმანიის დაცვის მხარის მიერ ნიურნბერგის სასამართლო პროცესზე ომის მთავარი გერმანელი დამნაშავეების წინააღმდეგ: ჰერმან იაჰრეისმა, საერთაშორისო სამართლის პროფესორმა კიოლნიდან, მთელი დაცვის მხარის სახელით – და შესაძლოა, კარლ შმიტის შთაგონებით – განაცხადა, რომ 1939 წლისთვის ომის აკრძალვამ დაკარგა თავისი სავალდებულო ძალა სახელმწიფოების მიერ იმ გადაწყვეტილების არარსებობის გამო, რომელიც გულისხმობდა სანქციების დაწესებას ომის აკრძალვის დარღვევისათვის, რასაც ადგილი ჰქონდა გერმანიის აგრესიული ომების დაწყებამდე მრავალი წლით ადრე.⁴³

⁴⁰ ამ შემთხვევის შესახებ, „ომის“ კონცეფციის პრობლემის ჩათვლით, რომელიც წარმოშვა მან, იხ. Hersch Lauterpacht, ‘Resort to War’ and the Interpretation of the Covenant During the Manchurian Dispute’ (1934) 28 The American Journal of International Law 34 და შემდეგი.

⁴¹ Hathaway and Shapiro, supra სქოლიო 7, 172-174; Quincy Wright, ‘The Test of Aggression in the Italo-Ethiopian War’ (1936) 30 The American Journal of International Law 45 და შემდეგი.

⁴² Herfried Münkler, ‘Das Scheitern der Pariser Friedensordnung. Ein Lehrstück zur Verrechtlichung der internationalen Politik’ in Claus Kreß (ed), Paris 1919-1920: Frieden durch Recht? (Nomos Verlagsgesellschaft 2021) 85.

⁴³ Trial of the Major German War Criminals before International Military Tribunal, Nuremberg, 14 November 1945–October 1 1946 (Published in Nuremberg 1948) 17, 517; დაწვრილებით იხ. Hathaway and Shapiro, supra სქოლიო 7, 285-290; Claus Kreß, ‘Hans Kelsen, Hermann Jahrreis, Carl Schmitt

მიუხედავად იმისა, რომ საერთაშორისო სამართლის მიხედვით ძალის გამოყენების ამჟამინდელი აკრძალვა 2022 წლის 24 თებერვლამდე უკვე ავლენდა ეროზიის ნიშნებს. ვინაიდან მათ, ვინც ეს შეძლეს – როგორცაა აშშ და ჩინეთი – აკლდათ ნება, ხოლო ვისაც ამის გაკეთება სურდა – როგორცაა განსაკუთრებით ევროპული სახელმწიფოები – არ ჰქონდათ უნარი აქტიურად დაეცვათ ძალის გამოყენების აკრძალვა საერთაშორისო სამართლის მიხედვით. მიუხედავად ამისა, აშკარა გახდა გადასვლა “Großraumordnung”-ზე, რომელიც წარმოადგენს საერთაშორისო სამართლებრივ წესრიგს, რომელიც გამოირჩევა ზემდგომი ძალის დომინირების ქვეშ არსებული გავლენის რამდენიმე სფეროთი. ასეთ შედარებით „თხელ“ საერთაშორისო სამართლებრივ წესრიგში ძალის გამოყენების აკრძალვა ვრცელდება მხოლოდ გავლენის სფეროებს შორის და არა მათ ფარგლებში.⁴⁴ რთული არ არის რუსეთის პრეზიდენტის სტრატეგიული აზროვნების დანახვა “Großraum”-ის დოქტრინის⁴⁵ ლინზიდან შმიტის ხედვის მსგავსი ფორმით.⁴⁶ 24 თებერვლის შემდეგ, მიუხედავად იმისა, თანადაა ანალიზის საფუძველზე აღნიშნა: „ადარ იქნება საუბარი უნივერსალური ღირებულებების გლობალურ მართებულობაზე“.⁴⁷

V. რუსეთის მიერ ძალის გამოყენების აკრძალვის დარღვევის სამართლებრივი შედეგები და ამ დრომდე არსებული რეაქციები

მიუხედავად იმისა, რომ არ აფასებს საერთაშორისო სამართლის მიხედვით ძალის გამოყენების აკრძალვის საკითხს.⁴⁸ თუმცა, ის სამართლიანად აღნიშნავს, რომ საფრთხის ქვეშ არის არა მხოლოდ უკრაინის მომავალი⁴⁹,

---

and the question of war and peace in international law’ in Hanns Prütting (ed) Festschrift 100 Jahre Rechtswissenschaftliche Fakultät Universität Köln 1919–2020 (Otto Schmidt 2020) 94 და შემდეგი.

⁴⁴ Münkler, supra სქოლიო 42, 91 და შემდეგი; ადრინდელი მინიშნებების შესახებ „გავლენის სფეროებზე“ სახელმწიფო პრაქტიკაში ძალის გამოყენების აკრძალვის შესახებ იხ. Christian Marxsen, Völkerrechtsordnung und Völkerrechtsbruch (Mohr Siebeck 2021) 283–317.

⁴⁵ უფრო ფართო ისტორიული პერსპექტივისთვის იხ. Gerd Koenen, ‘Russland gründlich entzaubert vom Ende eines deutschen Komplexes’ (2022) 72 Osteuropa 24.

⁴⁶ Carl Schmitt, Völkerrechtliche Großraumordnung mit Interventionsverbot für raumfremde Mächte. Ein Beitrag zum Reichsbegriff im Völkerrecht (Dunckler and Humblot 1941); იხ. ასევე: Kreß, supra სქოლიო 43, 87–89; Marxsen, supra სქოლიო 44, 315.

⁴⁷ თარგმანი ავტორის მიერ. ორიგინალი იხ. “Von einer globalen Geltung universeller Werte wird nicht mehr die Rede sein”; Herfried Münkler, ‘Mit politischer Romantik ist niemandem geholfen Postheroische Gesellschaften müssen im Krieg vor allem die Nerven bewahren’ (Frankfurter Allgemeine Zeitung, 16 March 2022) 9 <<https://www.faz.net/aktuell/feuilleton/debatten/ukraine-wie-falsches-heldentum-alle-in-einen-krieg-hineinzieht-17879373.html>> [15.06.2023].

⁴⁸ Münkler-ის პირველი პასუხისთვის იხ. Claus Kress, ‘Wird das Gewaltverbot gestärkt?’ (Frankfurter Allgemeine Zeitung, 24 March 2022) 7 <<https://www.faz.net/aktuell/politik/staat-und-recht/ukrainekrieg-wird-das-gewaltverbot-gestaerkt-17903820.html>> [15.06.2023]; იხ. ასევე: Marxsen, supra სქოლიო 44, 316 და შემდეგი.

⁴⁹ პოლიტიკური მეცნიერების შეხედულებების საერთაშორისო სამართლებრივი ანალიზის შესახებ

არამედ საერთაშორისო სამართლის ავტორიტეტიც, რომელიც კრძალავს ძალის გამოყენებას. სამწუხაროდ, „დასავლური“ სახელმწიფოების მიერ ძალის გამოყენების აკრძალვის წინარე დარღვევამ, გაეროს უშიშროების საბჭოს ორი მუდმივი წევრის – შეერთებული შტატებისა და დიდი ბრიტანეთის მიერ 2003 წელს ძალის უკანონო გამოყენებამ ერაყის წინააღმდეგ, ხელი შეუწყო დღევანდელი გამოწვევის სერიოზულობას.⁵⁰

1. გაეროს უშიშროების საბჭო და გენერალური ასამბლეა

ამდენად, სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანი იყო, გაეროს ფარგლებში სწრაფად მომხდარიყო მკაფიო და ძლიერი სიგნალის გაგზავნა რუსეთის მიერ ძალის გამოყენების აკრძალვის დარღვევის წინააღმდეგ. აღნიშნულის მიღწევა უშიშროების საბჭოს გავლით იყო შესაძლებელი. ჯერ კიდევ 25 თებერვალს, უშიშროების საბჭოს კენჭისყრისთვის წარედგინა რეზოლუციის პროექტი, რომელიც გმობდა რუსეთის ქმედებებს.⁵¹ საბჭოს 11 წევრის უმრავლესობამ მხარი დაუჭირა ამ პროექტს.⁵² მექსიკამ განსაკუთრებული სიციხადით დააფიქსირა თავისი პოზიცია: „ჩვენ ვეწინააღმდეგებით ერთი სუვერენული სახელმწიფოს მიერ მეორე სუვერენულ სახელმწიფოში შეჭრას, რაც წარმოადგენს გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის წესდების მე-2 მუხლის მე-4 პუნქტის უხეშ დარღვევას და ასევე წარმოადგენს აგრესიის აქტს (...).“⁵³ ჩინეთმა, ინდოეთმა და არაბთა გაერთიანებულმა საამიროებმა თავი შეიკავეს და რეზოლუციის მიღება, როგორც მოსალოდნელი იყო, რუსეთის ვეტოს გამო ჩაიშალა.⁵⁴ ნორვეგია განსაკუთრებით პირდაპირი იყო საბჭოში პირადი ინტერესებით მოქმედი ვეტოს კრიტიკაში:

„აგრესორის მიერ დაყენებული ვეტო ძირს უთხრის ქარტიის მიზანს. ეს არის გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის წესდების საფუძვლის დარღვევა. გარდა ამისა, გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის წესდების სულისკვეთებით, რუსეთს, როგორც დავის მხარეს, რეზოლუციის პროექტზე კენჭისყრისგან თავი უნდა შეეკავებინა.“⁵⁵

მაგრამ უშიშროების საბჭოში არავის ცალსახად არ გამოუთქვამს თანხმობა,⁵⁶ რომელიც ახლახან გაჟღერდა წერილობით, რომ ვეტო შეიძლება იუ-

იხ. Marxsen, supra სქოლიო 44, 192-194.

⁵⁰ 2022 წლის 24 თებერვლამდე უახლესი გამოწვევების შესახებ იხ. Kreß, supra სქოლიო 31.

⁵¹ რეზოლუციის პროექტი რუსეთის ფედერაციის მიერ უკრაინის წინააღმდეგ აგრესიის შესახებ, რომელიც არღვევს გაეროს წესდებას UN Doc. S/2022/155, 25 February 2022.

⁵² UN Doc. S/PV.8979, 25 February 2022, 6.

⁵³ ibid, 5.

⁵⁴ ibid, 6.

⁵⁵ ibid, 7.

⁵⁶ Jennifer Trahan, Existing Legal Limits to Security Council Veto Power in Face of Atrocity Crimes

რიდიულად გაუქმდეს მისი შეურაცხმყოფელი გამოყენების გამო.⁵⁷ ამის ნაცვლად, საბჭო მიჰყვა თავის ძველ, კორეის ომის დროინდელ პრაქტიკას⁵⁸ და მე-11-ჯერ მოიწვია გაეროს გენერალური ასამბლეის საგანგებო სხდომა.⁵⁹ ასეთ პროცედურულ გადაწყვეტილებას ვეტო ვერ დაედება.⁶⁰ გენერალურმა ასამბლემ 2022 წლის 1 მარტს მიიღო რეზოლუცია „გაერთიანება მშვიდობისთვის“⁶¹ ხმების ორი მესამედით, 141 ხმით 5 წინააღმდეგ, 35 თავის შეკავება.⁶² აღნიშნულ რეზოლუციაში, უშიშროების საბჭოში წარმოდგენილი პროექტის შესაბამისად, რუსეთის მიერ ძალის გამოყენება შეფასებულია აგრესიად.⁶³ მიუხედავად იმისა, რომ რეზოლუცია არ არის იურიდიულად სავალდებულო, მისი მეშვეობით საერთაშორისო საზოგადოებამ გაგზავნა⁶⁴ ძლიერი სიგნალი (35 თავის შეკავების მიუხედავად კვლავ ასე რჩება) რუსეთის მიერ ძალის გამოყენების აკრძალვის უხეში დარღვევის წინააღმდეგ.⁶⁵

2. უკრაინის სამხედრო მხარდაჭერა მესამე სახელმწიფოების მიერ

ეს იყო ძლიერი სიგნალი – თუმცა, თავისთავად წმინდა სიტყვიერი ხასიათის. ამის საპირისპიროდ, რუსეთის მიერ ნორმის უარყოფა ყოველდღიურად ძალის გამოყენებით იჩენს თავს. ამდენად, მნიშვნელოვანია, რომ გენერალურ-

(Cambridge University Press 2022); კონკრეტულად რუსეთის ვეტოს შესახებ უკრაინის ომზე იხ. ‘Aggression and the Veto’ (Opinio Juris, 28 February 2022) <<https://opiniojuris.org/2022/02/28/aggression-and-the-veto/>> [15.06.2023].

⁵⁷ გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის ქარტიის 27-ე მუხლის მე-3 პუნქტზე მოლაპარაკებების ისტორიის შესახებ იხ. Russell, supra სქოლიო 11, 531-533 და 944-966; Nico Krisch, ‘The Security Council and the Great Powers’ in Vaughan Lowe, Adam Roberts, Jennifer Welsh and Dominik Zaum (eds), *The United Nations Security Council and War: The Evolution of Thought and Practice since 1945* (Oxford University Press 2008) 135-137. აღსანიშნავია, რომ რუსეთის ვეტოს დადებიდან მალევე, გაეროს გენერალურმა ასამბლემ მიიღო რეზოლუცია, რომელიც ავალდებულებს ასამბლეს გაემართოს დებატები შესაბამის საკითხზე უშიშროების საბჭოში ვეტოს დადების შემდეგ. საბჭოს წევრმა, რომელმაც ვეტო დაადო აღნიშნულს, პირველმა უნდა ისაუბროს ამ დებატებში. იხ. გენერალური ასამბლეის რეზოლუცია UN Doc. A/RES/76/262, 28 April 2022. პარაგრაფები 1-2.

⁵⁸ William Stueck, ‘The United Nations, the Security Council, and the Korean War’ in Vaughan Lowe and others (eds), supra სქოლიო 57, 265 და შემდეგი.

⁵⁹ Resolution 2623 (2022) Adopted by the Security Council at its 8980th meeting on 27 February 2022, UN Doc. S/RES/2623 (2022), 27 February 2022.

⁶⁰ Article 27(2), The Charter of the United Nations.

⁶¹ წინა პრაქტიკის ფონზე ამ საკითხთან დაკავშირებით დამატებითი დეტალებისთვის იხ. Dominik Zaum, ‘The Uniting for Peace Resolution’ in Vaughan Lowe and others (eds), supra სქოლიო 57, 154 და შემდეგი; სქოლიო 63 infra.

⁶² უკრაინის წინააღმდეგ აგრესიის შესახებ რეზოლუციის პროექტი, UN Doc. A/ES-1L, 1 March 2022.

⁶³ იხ. რეზოლუციის პროექტის მეორე პუნქტი, UN Doc. A/ES-1L, 1 March 2022.

⁶⁴ 12-მა სახელმწიფომ არჩია, რომ ხმა არ მიეცა.

⁶⁵ Christian Walter, ‘Der Ukraine-Krieg und das wertebasierte Völkerrecht’ (2022) 77 (10) *JuristenZeitung* 475 და შემდეგი.

რი ასამბლეის რეზოლუციის მნიშვნელობა არ დარჩა ძლიერი ტექსტური შეტყობინების სახით. უფრო მეტიც, რეზოლუციაში, ამ გამორჩეული ორგანოს განსაკუთრებული უფლებამოსილებით, განიმარტა საერთაშორისო სამართლებრივი საფუძველი, რომელსაც ეყრდნობა მესამე სახელმწიფოების შემდგომი რეაქციები. ზემოაღნიშნული მოსაზრებებიდან გამომდინარე, ამ რეაქციებს დიდი მნიშვნელობა აქვს არა მხოლოდ უკრაინის მომავლისთვის, არამედ მომდევნო წლებში სხვა მთავრობების მხრიდან ძალის გამოყენების აკრძალვის პატივისცემისთვისაც. განსახილველი რეაქციები მოიცავს არასამხედრო სანქციების მთელ სპექტრს. წინამდებარე კვლევაში ამ სანქციებს არ დავაკონკრეტებ,⁶⁶ მაგრამ მთელ აქცენტს ვაკეთებ იმ სამართლებრივ საკითხებზე, რომლებიც დაკავშირებულია სამხედრო დახმარებასთან, რომელსაც მესამე სახელმწიფოების მნიშვნელოვანი რაოდენობა უწევს უკრაინას. ამ კვლევის მიზნებისთვის, მე ყურადღებას გავამახვილებ გერმანიის შემთხვევაზე (რადგან ნაშრომი ეფუძნება გერმანიის იურიდიული აუდიტორიისადმი მიმართვას), მაგრამ, რა თქმა უნდა, ფუძემდებლური სამართლებრივი პრინციპები ვრცელდება სხვა მესამე სახელმწიფოებზეც.

მსურს, დავიწყო წინასწარი დაკვირვებით: გერმანიას აქვს უფლება, დაეხმაროს უკრაინას საკუთარი შეიარაღებული ძალების გამოყენებით კოლექტიური თავდაცვის უფლების განხორციელების გზით, ამასთან, აუცილებლობისა და პროპორციულობის ფარგლებში ასეთი კანონიერი ძალის გამოყენება შეიძლება რუსეთის ფედერაციის ტერიტორიაზეც კი გავრცელდეს. თუ რუსეთი რეაგირებას მოახდენს გერმანიის მიერ კოლექტიური თავდაცვის უფლების კანონიერ განხორციელებაზე გერმანიის წინააღმდეგ ძალის გამოყენებით, ეს იქნება რუსეთის მიერ ძალის გამოყენების აკრძალვის შემდგომი დარღვევა. მიუხედავად იმისა, რომ ეს იურიდიული პუნქტი რეალურად თავისთავად ცხადი უნდა იყოს, მე ხაზს ვუსვამ მას ამ ჰიპოთეზის სახით, რადგან ბევრი გერმანელი პოლიტიკოსი სულ უფრო მეტად კარგავდა მის აღქმას. სამაგიეროდ, გერმანიაში დებატებზე ყურადღება მახვილდებოდა „ომში ჩართვის“ თავიდან აცილების აუცილებლობაზე, ანუ იურიდიული თვალსაზრისით, რუსეთის ფედერაციასა და უკრაინას შორის მიმდინარე საერთაშორისო შეიარაღებული კონფლიქტის მხარედ გახდომაზე.⁶⁷ ამასთან დაკავშირებით, გერმანიის საზოგადოება შეიძლება ადვილად შეცდეს და დაიჯეროს, რომ გერმანია იმოქმედებს საერთაშორისო სამართლის საწინააღმდეგოდ, თუ იგი გახდება საერთაშორისო შეიარაღებული კონფლიქტის მხარე რუსეთის ფედერაციასთან და, შესაბამისად, ამ უკანა-

⁶⁶ ამის ნაცვლად იხ. მაგალითად Walter, supra სქოლიო 65, 478 და შემდეგი.

⁶⁷ გერმანიაში პოლიტიკური დებატების ნათელი ანალიზისთვის იხ. Helene Bubrowski, 'Wo liegt die Grenze zum Kriegseintritt Deutschlands?' (Frankfurter Allgemeine Zeitung, 16 May 2022) <<https://www.faz.net/aktuell/politik/ausland/ukraine-krieg-was-als-kriegseintritt-von-deutschland-gilt-18032726.html>> [15.06.2023].

სკნელ სახელმწიფოს ექნება უფლება საპასუხოდ გამოიყენოს ძალა გერმანიის წინააღმდეგ. ერთი წუთით გვერდზე გადავდოთ ის შემაშფოთებელი რეალობა, რომ რუსეთის მთავრობამ უკვე აჩვენა, მისი მზად ყოფნა, გამოიყენოს შეიარაღებული ძალა მაშინაც კი, როცა ამის უფლება არა აქვს. გერმანიის პოლიტიკური დებატები განიცდიდა მკაფიო განსხვავების დანაკლისს ძალის გამოყენების საერთაშორისო სამართალსა და საერთაშორისო შეიარაღებული კონფლიქტის სამართალს შორის: ცხადია, საერთაშორისო შეიარაღებული კონფლიქტის კანონი თანაბრად გავრცელდება გერმანიასა და რუსეთზე, თუ გერმანია გახდება რუსეთის ფედერაცია და უკრაინას შორის არსებული საერთაშორისო შეიარაღებული კონფლიქტის მხარე, ან თუ სხვაგვარად წარმოიშვება საერთაშორისო შეიარაღებული კონფლიქტი გერმანიასა და რუსეთის ფედერაციას შორის. აღნიშნული გამოიწვევს, მაგალითად, იმას, რომ რუსი ჯარისკაცი, რომელიც მონაწილეობს საომარ მოქმედებებში, ისარგებლებს საბრძოლო პრივილეგიით და, შესაბამისად, არ ჩაიდენს სამხედრო დანაშაულს, თუ თავს დაესხმება გერმანიის სამხედრო სამიზნეს ისე, რომ არ განჭვრიტოს აშკარად გადაჭარბებული სამოქალაქო ზიანი. თუმცა, საერთაშორისო შეიარაღებული კონფლიქტის კანონის თანაბარი გამოყენების პრინციპი⁶⁸ სრულიად უცვლელად დატოვებს რუსეთის ვალდებულებას, რომ დაემორჩილოს ძალის გამოყენების აკრძალვას. გერმანიის მიერ უკრაინის დასაცავად ძალის პირდაპირ გამოყენებაზე უარის თქმის მიზეზები არის არა საერთაშორისო სამართლებრივი, არამედ პოლიტიკური ხასიათის, და როგორც ინტელექტუალური, ისე პოლიტიკური პატიოსნება მოითხოვს ამის ცალსახად თქმას, მით უფრო არსებული სიტუაციის ფუნდამენტური სერიოზულობის აღიარებით.

ამ საკითხთან დაკავშირებით, ახლა მსურს განვიხილო უფრო რთული სამართლებრივი თემა, ბუსტად როგორ უნდა აიხსნას, საერთაშორისო სამართლის მიხედვით, გერმანიის სამხედრო დახმარების კანონიერება უკრაინის მატერიალურ-ტექნიკური მხარდაჭერით და იარაღის მიწოდებით. ამასთან დაკავშირებით, აღსანიშნავია, რომ გერმანიამ გადაწყვიტა, არ მოიხსენიოს თავისი დახმარება გაეროს უშიშროების საბჭოს წერილში, რომელიც იწვევს თავდაცვის უფლებას,⁶⁹ ხოლო გაეროს წესდების 51-ე მუხლის მეორე წინადადება აცხადებს, რომ „წევრების მიერ თავდაცვის ამ უფლების განხორციელებისას მიღებული ზომები დაუყოვნებლივ უნდა ეცნობოს უშიშროების საბჭოს“. მოხსენების ეს მოთხოვნა ასევე გამოიყენება

⁶⁸ ამ პრინციპზე იხ. Mary O'Connell, 'Historical Development and Legal Basis' in Dieter Fleck (ed), *The Handbook of International Humanitarian Law* (4th Edition, Oxford University Press 2021) 20.

⁶⁹ ამის საპირისპიროდ, იხ. გერმანიის შეტყობინება კოლექტიური თავდაცვის შესახებ იმ სახელმწიფოების სასარგებლოდ, რომლებსაც თავს დაესხნენ ე.წ. „ისლამური სახელმწიფო“ 2015 წლის 10 დეკემბრის გაეროში გერმანიის მუდმივმოქმედი წარმომადგენლის წერილში უშიშროების საბჭოს პრეზიდენტისადმი, UN Doc. S/2015/946, 10 December 2015.

კოლექტიური თავდაცვის შემთხვევაში.⁷⁰ აღნიშნულთან დაკავშირებით, გერმანიის მთავრობამ გამოთქვა მოსაზრება, რომ მათი იარაღის მიწოდება უკრაინისთვის არ გულისხმობს გერმანიის კოლექტიური თავდაცვის უფლების განხორციელებას.⁷¹

ეს ბადებს კითხვას, თუ რამდენად განსხვავებულად განიხილება სხვა სახელმწიფოს მიერ ძალის გამოყენებაში მხარდაჭერა თავად მხარდამჭერი სახელმწიფოს მიერ ძალის გამოყენებასთან მიმართებით. როგორც კი სახელმწიფო გამოიყენებს ძალას, მას უნდა შეეძლოს დაეყრდნოს ძალის გამოყენების აკრძალვის გამონაკლისს. თუმცა, თუ ის უბრალოდ ეხმარება სხვა სახელმწიფოს ამ უკანასკნელის მიერ ძალის გამოყენებაში, ეს დახმარება კანონიერია გამონაკლისზე დაყრდნობის გარეშე, იმ პირობით, თუ თავისთავად ძალის გამოყენება კანონიერია. აღნიშნული საკითხის განსაზღვრა არ არის ნათელი. მართლმსაჯულების საერთაშორისო სასამართლომ თავის პრეცედენტულ გადაწყვეტილებაში – „ნიკარაგუას საქმე“ ძალის აკრძალვასთან დაკავშირებით დაადგინა, რომ ნიკარაგუაში არასაერთაშორისო შეიარაღებულ კონფლიქტში კონტრას მემამბოხეებისთვის ამერიკის შეერთებული შტატების მიერ იარაღის მიწოდება წარმოადგენდა თავად ამერიკის შეერთებული შტატების მიერ ძალის გამოყენებას.⁷² ასეთ შემთხვევებში ხშირად მინიშნება კეთდება ძალის არაპირდაპირ გამოყენებაზე. თუმცა, „ნიკარაგუას საქმეში“ სახელმწიფოს მიერ იარაღის მიწოდება ხდებოდა მოძალადე არასახელმწიფო აქტორებისთვის. სახელმწიფოთაშორისი სამხედრო მხარდაჭერის შესახებ არსებული პრაქტიკა განსაკუთრებით შეზღუდული იყო მხარდამჭერი სახელმწიფოს მხრიდან ძალის არაპირდაპირი გამოყენებისას, როგორც ამას უკრაინის ომიც კიდევ ერთხელ ადასტურებს.⁷³ მაშასადამე, მართლაც სამართლებრივად მართებულია უკრაინისადმი გერმანიის ამჟამინდელი სამხედრო დახმარების კანონიერად

⁷⁰ მართლმსაჯულების საერთაშორისო სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე „ნიკარაგუა ამერიკის შეერთებული შტატების წინააღმდეგ“, 1986 წლის 27 ივნისი. პარაგრაფი 200. საქმე ეხება სამხედრო და გასამხედროებულ აქტივობებს ნიკარაგუაში და მის წინააღმდეგ, ICJ ანგარიშები 1986, 14, 105.

⁷¹ ფედერალური საგარეო საქმეთა სამინისტროს სახელმწიფო მდივნის, სიუზან ბაუმანის თქმით, 2022 წლის 18 მაისს საპარლამენტო წერილობითი კითხვის პასუხად (Bundestags-Drucksache 20/1918, 39), სამართლებრივი მდგომარეობა ასეთია: „ფედერალური მთავრობა და მისი პარტნიორები მხარს უჭერენ უკრაინას იარაღის მიწოდებით რუსეთის უკანონო აგრესიული ომის წინააღმდეგ ინდივიდუალური თავდაცვის უფლების რეალიზებაში. ეს კანონიერი დახმარება არ სცილდება კოლექტიური თავდაცვის უფლების განხორციელების ზღვარს.“

⁷² „ნიკარაგუა ამერიკის შეერთებული შტატების წინააღმდეგ“, supra სქოლიო 70, 228; Kreß, supra სქოლიო 9, 574.

⁷³ ეს განსაკუთრებული სიცხადით აისახება გაეროს გენერალური ასამბლეის 1970 წლის 24 ოქტომბრის რეზოლუციაში „სახელმწიფოებს შორის მეგობრული ურთიერთობების შესახებ“ (UN Doc. A/RES/2625 (XXV)), პუნქტები 8 და 9 ძალის გამოყენებლობის პრინციპის შესახებ, რომლებიც ეხება „ძალის არაპირდაპირ გამოყენებას“ არასახელმწიფო ძალადობრივი აქტორების მხარდაჭერის სახით, სახელმწიფოთაშორისი სამხედრო დახმარების შემთხვევაში მოკავშირის გარეშე დარჩა.

შეფასება და უკრაინის ინდივიდუალური თავდაცვის უფლების განხორციელებაში დახმარება.

თუმცა, ეს არ ამოწურავს საკითხს გერმანიის მიერ მოხსენების მოთხოვნის დაცვის შესახებ გაეროს წესდების 51-ე მუხლის მიხედვით. ასევე უნდა დაისვას კითხვა, შეესაბამება თუ არა გერმანიის სამხედრო დახმარება უკრაინისადმი ნეიტრალიტეტის კანონს.⁷⁴ ეს კითხვა ჩნდება ზუსტად იმის გამო, რომ უკრაინის სამხედრო დახმარების შედეგად გერმანია არ გახდა უკრაინასა და რუსეთის ფედერაციას შორის არსებული საერთაშორისო შეიარაღებული კონფლიქტის მხარე.⁷⁵ რაც, სავარაუდოდ, ნიშნავს, რომ გერმანია ნეიტრალიტეტის კანონით ვალდებულია კონფლიქტის არცერთ მხარეს არ მიაწოდოს იარაღი.⁷⁶

თუ ეს იყო მიზეზი, გერმანიას დასჭირდებოდა დაყრდნობოდა თავისი ნეიტრალიტეტის მოვალეობებისგან განსაკუთრებულ გამონაკლისს. ყველაზე ცალსახა გამონაკლისი, ამ თვალსაზრისით, როგორც ჩანს, იქნებოდა თავდაცვის კოლექტიური უფლება: თუ თავდაცვის კოლექტიური უფლება გაამართლებდა გერმანიის შეიარაღებული ძალების გამოყენებას უკრაინის დასაცავად (51-ე მუხლის ვიწრო პერსპექტივიდან გამომდინარე), მაშასადამე, *a fortiori* იმავე კოლექტიური თავდაცვის უფლებას უნდა უზრუნველყო გერმანიისთვის გამონაკლისი მისი *prima facie* მოვალეობიდან ნეიტრალიტეტის კანონის მიხედვით, რათა თავდასაცავად მიეწოდებინა უკრაინისთვის იარაღი. თუმცა, ასეთი არგუმენტი, რომელიც გამომდინარეობს თავდაცვის უფლებიდან, სულ მცირე, უხერხულად ემთხვევა გერმანიის გადაწყვეტილებას არ მოეხსენებინა კოლექტიური თავდაცვის უფლების გამოყენების შესახებ გაეროს წესდების 51-ე⁷⁷ მუხლის მიხედვით, – რომელიც ტოვებს მცირე სივრცეს მოხსენების მოთხოვნის გარშემო.

⁷⁴ ნეიტრალიტეტის კანონის შესახებ ზოგადად იხ. Michael Bothe, 'The Law of Neutrality' in Dieter Fleck (ed), supra სქოლიო 68, 602 და შემდეგი.

⁷⁵ როგორც ჩანს, ეს პუნქტი არ არის სერიოზულად საკამათო. ამ თვალსაზრისით, იხ. Wissenschaftliche Dienste Deutscher Bundestag, Rechtsfragen der militärischen Unterstützung der Ukraine durch NATO-Staaten zwischen Neutralität und Konfliktteilnahme, WD 2-3000-019/22, 4; იხ. ასევე: Alexander Wentker, 'At War: When do States Supporting Ukraine become Parties to the Conflict and What Would that Mean?' (EJIL:Talk!, 14 March 2022) <<https://www.ejiltalk.org/at-war-when-do-states-supporting-ukraine-or-russia-become-parties-to-the-conflict-and-what-would-that-mean/>> [15.06.2023]. იმ პირობების ყოვლისმომცველი განხილვა, რომლითაც სახელმწიფო იწყებს საერთაშორისო შეიარაღებულ კონფლიქტს ან შედის უკვე არსებულ საერთაშორისო შეიარაღებულ კონფლიქტში, სცილდება ამ კვლევის ფარგლებს.

⁷⁶ შესაბამისი სამართლებრივი საკითხების დეტალური მიმოხილვისთვის იხ. Wolf Heintschel von Heinegg, 'Neutrality in the War against Ukraine, Articles of War' (Lieber, 1 March 2022) <<https://lieber.westpoint.edu/neutralty-in-the-war-against-ukraine/>> [15.06.2023].

⁷⁷ შეიძლება განვიხილოთ მსჯელობა იმის შესახებ, რომ უშიშროების საბჭოს არ უნდა ეცნობოს კოლექტიური თავდაცვის უფლების ყოველი განხორციელების შესახებ, არამედ მხოლოდ ისეთ შემთხვევებზე, რომლებიც მოკავშირე სახელმწიფოს მიერ ძალის გამოყენებას გულისხმობს. მაგრამ ძნელი იქნებოდა ასეთი არგუმენტის გამოტანა გაეროს წესდების 51-ე მუხლიდან.

ალტერნატიულად, გერმანიის მიერ იარაღის მიწოდება შესაძლოა განხილულ იქნეს, როგორც კოლექტიური საპასუხო მოქმედება (ან: კონტრიერი-ში), რათა გადალახოს *prima facie* სამართლებრივი ბარიერი, რომელიც გამომდინარეობს ნეიტრალიტეტის კანონიდან. საკამათოა *erga omnes* ვალდებულების დარღვევის შემთხვევაში კოლექტიური საპასუხო ზომების მიღების უფლების არსებობა.⁷⁸ მაგრამ, შეიძლება ითქვას, რომ ასეთი უფლება მაინც უნდა არსებობდეს, სულ მცირე, ძალის გამოყენების აკრძალვის შემთხვევაში, როდესაც დარღვევა წარმოშობს ძალის კოლექტიური გამოყენების უფლებას. ამრიგად, ეს არგუმენტი პირდაპირ არ მიუთითებს კოლექტიური თავდაცვის უფლებაზე, მაგრამ მას მიაკუთვნებს „რადიაციულ ეფექტს“ კოლექტიური საპასუხო მოქმედებების მიღებასთან დაკავშირებულ უფლებაზე. ეს არგუმენტი უდავოდ იმსახურებს ყურადღებით განხილვას.

თუმცა, საბოლოო ჯამში, არ არის საჭირო დავეყრდნოთ კოლექტიური თავდაცვის განხორციელების ან კოლექტიური საპასუხო ზომების მიღების უფლებას. ფაქტობრივად, არსებობს უფრო მარტივი გზა იმის საჩვენებლად, თუ რატომ არ არღვევს გერმანიის მიერ უკრაინაში იარაღის მიწოდება ნეიტრალიტეტის კანონს.⁷⁹ მოკლედ რომ ვთქვათ, თანამედროვე საერთაშორისო სამართალში, ნეიტრალიტეტის კანონის ტრადიციული მოთხოვნა სამხედრო დახმარებისგან თავის შეკავების შესახებ არ ვრცელდება აგრესიის მსხვერპლზე, რომელმაც აირჩია ინდივიდუალური თავდაცვის უფლების გამოყენება. ამის მიზეზი შემდეგია: მეომარი ქვეყნების სამხედრო მხარდაჭერის მკაცრად სიმეტრიული აკრძალვა ნეიტრალიტეტის კლასიკური კანონის მიხედვით გაჩნდა ომის 1928 წლის აკრძალვამდე, ანუ იმ დროს, როდესაც საერთაშორისო სამართალი არ შეიცავდა ძალის გამოყენების სრულ აკრძალვას. სამაგიეროდ, ჰქონდა ბევრად უფრო მოკრძალებული ამბიციის, შეეზღუდა ტანჯვა ომში, ომის კანონებით – *ius in bello*. ამ საკანონმდებლო სამყაროში ნეიტრალიტეტის კანონი მოქცეული იყო ომის კანონსა და მშვიდობის კანონს შორის. მისი ფუნქცია იყო ნორმატიული

⁷⁸ საერთაშორისოდ არასწორ ქმედებებზე სახელმწიფო პასუხისმგებლობის კონტექსტში, ILC-მა ღია დატოვა კითხვა, მესამე სახელმწიფოებს, რომლებსაც უშუალოდ არ ეხებათ შესაბამისი ვალდებულების დარღვევა *erga omnes*, აქვთ თუ არა უფლება, მიიღონ კოლექტიური კონტრზომები; ILC-ის შესაბამისი სტატიების 54-ე მუხლი შედგენილია შემაყოვნებელი კომპრომისის სტილში და თან ახლავს განცხადება შესაბამის კომენტარში, რომ საერთაშორისო ჩვეულებითი სამართლის მდგომარეობა არის „გაურკვეველი“. Draft Articles on State Responsibility for Internationally Wrongful Acts with Commentaries (2001) 2 (2) Yearbook of the International Law Commission 137, 139.

⁷⁹ შემდეგი შეესაბამება Stefan Talmon, ‘The Provision of Arms to the Victim of Armed Aggression: the case of Ukraine’ (2022) 20 Bonn Research Papers on Public International Law 8-20 <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4077084> [15.06.2023]; იხ. ასევე: Oona Hathaway, ‘Supplying Arms to Ukraine is not an Act of War’ (Lawfare, 12 March 2022) <<https://www.lawfareblog.com/supplying-arms-ukraine-not-act-war>> [15.06.2023]; Ryan Goodman and Oona Hathaway, ‘Why China Giving Military Aid to Russia Would Violate International Law’ (Just Security, 17 March 2022) <<https://www.justsecurity.org/80709/why-china-giving-military-assistance-to-russia-would-rolle-international-law/>> [15.06.2023].

მოტივის უზრუნველყოფა საომარი მოქმედებების ადგილის გაფართოების წინააღმდეგ. გაურკვეველია განაგრძობს თუ არა ნეიტრალიტეტის კანონი სასარგებლო მიზნის მხარდაჭერას *ius contra bellum*-ის გვერდით.⁸⁰ თუმცა, ეს კითხვა არ აფერხებს ამჟამინდელ მიზნებს. ვინაიდან საფუძველს მოკლებულია ეჭვი, რომ ნეიტრალიტეტის კანონის ძველი მიზანი, კერძოდ, საომარი მოქმედებების ტერიტორიული შეზღუდვა, აღარ იყოს უმთავრესი პრიორიტეტი, ვინაიდან საერთაშორისო სამართალი ისე განვითარდა, რომ მოიცავს *ius contra bellum*-ს. ფუნდამენტური ნორმატიული ცვლილება ჯერ კიდევ 1932 წელს შეაფასა აშშ-ს მაშინდელმა სახელმწიფო მდივანმა ჰენრი სტიმსონმა. სახელმწიფოების მიერ ომის წინააღმდეგ ახალი კანონის დარღვევასთან დაკავშირებით მან აღნიშნა: „ჩვენ აღარ ვხატავთ მათ გარშემო წრეს და არ განვიხილავთ მათი დუელის კოდექსთან შესაბამისობას. ამის ნაცვლად, ჩვენ მათ ვგმობთ, როგორც კანონდამრღვევებს.“⁸¹ საერთაშორისო მშვიდობისა და უსაფრთხოების თანამედროვე სამართლის უპირველესი მიზანია ომის დაწყების თავიდან აცილება და, უკანონო შეიარაღებული თავდასხმის შემთხვევაში, ასეთი თავდასხმის მსხვერპლის დაცვა. ასეთი საერთაშორისო სამართლებრივი წესრიგის ლოგიკის ფარგლებში, უნდა არსებობდეს დიდი ინტერესი იმის უზრუნველსაყოფად, რომ მისი ქვაკუთხედი, ძალის გამოყენების აკრძალვა, არ დაექვემდებაროს ერობიას. ყველა ეს მოსაზრება ამტკიცებს მესამე სახელმწიფოს ტრადიციული ნეიტრალიტეტის ვალდებულების გაუქმების საჭიროებას, რომ არ მიაწოდოს იარაღი იმ სახელმწიფოს, რომელიც ახორციელებს ინდივიდუალური თავდაცვის უფლებას. ეს ნორმატიულად თანმიმდევრული სამართლებრივი ვითარება მიიღწევა ძალის გამოყენების აკრძალვის სისტემური ინტეგრაციით ადრე დადგენილ ნეიტრალიტეტის კანონში ამ უკანასკნელის ნაწილობრივ მაინც ჩანაცვლებით.

რაც შეეხება გერმანიის პოზიციას უკრაინის ომთან დაკავშირებით, ნეიტრალიტეტის ნაცვლად, ფართოდ საუბრობენ „არასაომარ მოქმედებებზე“.⁸² ტერმინი „არასაომარი მოქმედებები“ გვაბრუნებს იმ პოზიციასთან, რომელიც შეერთებულმა შტატებმა მეორე მსოფლიო ომის დროს ომში შესვლამდე დაიკავა (ცოტა ხნით).⁸³ ამ პერიოდის განმავლობაში დიდმა ბრიტანეთმა მიიღო დიდი მხარდაჭერა, მაგრამ ომში შესვლისთვის საჭირო ზღვარზე ნაკლები. აქაც დადგა საკითხი ნეიტრალიტეტის კანონთან თავსებადობის

⁸⁰ გაბატონებული შეხედულება, მაგალითად, იხ. Wolff Heintschel von Heinegg, 'Wider die Mär vom Tod des Neutralitätsrechts' in Horst Fischer, Ulrike Froissart, Wolf Heintschel von Heinegg and Christian Rapp (eds), *Krisensicherung und Humanitärer Schutzleck* (Berliner Wissenschafts-Verlag 2004) 221 და შემდეგი; მიმდინარე დებატებზე, მაგალითად, იხ. Raul (Pete) Pedrozo, 'Ukraine Symposium-Is the Law of Neutrality Dead?' (31 May 2022) <<https://lieber.westpoint.edu/is-law-of-neutrality-dead/>> [15.06.2023].

⁸¹ Henry L. Stimson, 'The Pact of Paris: Three Years of Development' (1932) 11 (1) *Foreign Affairs* 4.

⁸² მაგალითად, იხ. Walter, *supra* სქოლიო 65, 478.

⁸³ მაგალითად, იხ. Hathaway and Shapiro, *supra* სქოლიო 7, 168-179.

შესახებ. შეერთებული შტატების მაშინდელი გენერალური პროკურორი, რობერტ ჯექსონი, რომელიც ჰერშ ლაუტერპახტის რჩევას ითხოვდა, ისევე ამართლებდა აშშ-ის ქცევის კანონიერებას, როგორც ამ ნაშრომში განიშარტება გერმანიის სამხედრო დახმარების კანონიერება უკრაინის მიმართ. თუმცა, ხაზგასმით უნდა აღინიშნოს, რომ შესაბამისი სამართლებრივი მოსაზრებები არ გამომდინარეობს ტერმინიდან „არასაომარი მოქმედებები“. რა თქმა უნდა შეიძლება ამ ტერმინის გამოყენება, მაგრამ ასეთ შემთხვევაში, ეს კონცეფცია მხოლოდ იურიდიული არგუმენტის შედეგის გაცხადებას ნიშნავს და არა მის ფორმირებას. ანალიზის ამ ნაწილის დასასრულებლად შეიძლება ითქვას, რომ კანონს, რომელიც მეორე მსოფლიო ომის დროს შეერთებულმა შტატებმა დიდი ბრიტანეთის მხარდასაჭერად მიიღო, ეწოდა „ლენდ-ლიზის აქტი“. 2022 წლის 9 მაისის აშშ-ს კანონს უკრაინის სამხედრო დახმარების შესახებ ჰქვია „უკრაინის დემოკრატიის თავდაცვის ლენდ-ლიზის აქტი“.⁸⁴ ისტორიას აქვს ხანგრძლივი გავლენა.

3. პასუხისმგებლობის საკითხები საერთაშორისო სამართლის მიხედვით

რაც შეეხება ამ თავში განხილულ სამართლებრივ შედეგებს, ამჟამად გაურკვეველია, ექნება თუ არა მათ პრაქტიკული ეფექტი მომავალში. ორი ძირითადი სამართლებრივი საკითხია: რუსეთის ფედერაციის სახელმწიფო პასუხისმგებლობა აგრესიისთვის და რუსეთის ხელმძღვანელობის შესაბამისი ნაწილის ინდივიდუალური სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა აგრესიის დანაშაულისთვის.

3.1. რუსეთის ფედერაციის სახელმწიფო პასუხისმგებლობა

პირველი მსოფლიო ომის შემდეგ მხოლოდ პარიზის სამშვიდობო ხელშეკრულებები აღნიშნავს დამარცხებული სახელმწიფოს მიერ ომის ხარკის გადახდის პრაქტიკიდან აგრესორი სახელმწიფოს რეპარაციის საერთაშორისო სამართლებრივ ვალდებულებაზე გადასვლას – რაც პარიზში ნაწილობრივ *avant la lettre* დაიწყო.⁸⁵ ამის შემდეგ, დღემდე, სახელმწიფოს პრაქტიკა შემოიფარგლება მეორე მსოფლიო ომის დროს გერმანიის აგრესიული ომებით, 1990 წელს ერაყის ქუვეითში შეჭრით, ასევე, ერთი მხრივ, ერთრეასა და ეთიოპიასა და, მეორე მხრივ, უგანდასა და კონგოს დემოკრატიულ რესპუბლიკას შორის ომებით, რომლებიც გასული საუკუ-

⁸⁴ Ukraine Democracy Defense Lend Lease Act of 2022, Public Law 117-118, 136 STAT 1184, 9 May 2022 <<https://www.congress.gov/117/plaws/publ118/PLAW-117publ118.pdf>> [15.06.2023].

⁸⁵ Elisabeth Günnewig, *Schadensersatz wegen der Verletzung des Gewaltverbotes als Element eines ius post bellum* (Nomos Verlagsgesellschaft 2019) 75-134.

ნის ბოლოთი თარიღდება.⁸⁶ მიუხედავად იმისა, რომ ეს პრაქტიკა არცთუ ისე კომპლექსურია, საერთაშორისო ჩვეულებითი სამართლის მიხედვით, საკმარისად ადასტურებს რეპარაციის ვალდებულების არსებობას იმ სახელმწიფოსთვის, რომელიც არღვევს ძალის გამოყენების აკრძალვას.⁸⁷

უფრო რთული სამართლებრივი საკითხია მოვალეობის ზუსტი ფარგლების განსაზღვრა. არ უნდა არსებობდეს სერიოზული ეჭვი, რომ უკრაინას უფლება აქვს ასევე მოითხოვოს ინდივიდუალური თავდაცვის უფლების განხორციელების შედეგად გაწეული ხარჯები, რამდენადაც აღნიშნულმა სახელმწიფომ საომარი მოქმედებები ჩაატარა საერთაშორისო სამართლის შესაბამისად.⁸⁸ შედარებით ბუნდოვანია, შეუძლიათ თუ არა მესამე სახელმწიფოებს ასევე მოითხოვონ უკრაინის სამხედრო დახმარებისთვის გაწეული ხარჯები. ქუვეითის წინააღმდეგ ერაყის აგრესიის შედეგად პრეტენზიების მოსაგვარებლად შექმნილმა გაეროს უშიშროების საბჭოს კომისიამ, სამართლებრივი დასაბუთების გარეშე უარყო მოკავშირეების მიერ ერაყის აგრესიის მოსაგერიებლად სამხედრო ოპერაციის დროს გაწეული ომის ხარჯების დასაშვებობა.⁸⁹ კიდევ ერთი რთული სამართლებრივი საკითხია, შეუძლიათ თუ არა მესამე სახელმწიფოებს, რომლებმაც მიიღეს ლტოლვილები უკრაინიდან, მოითხოვონ კომპენსაცია ამ პირების განსახლებისთვის გამოყენებული სახელმწიფო სახსრებისთვის.⁹⁰ აღსანიშნავია, რომ ერაყის ქუვეითში უკანონო შეჭრის შემდეგ პრაქტიკაში შეიძლება გამოვლინდეს ნიშნები, რომლებიც მიუთითებს ასეთი შესაძლებლობის არსებობაზე.⁹¹ მაგრამ ასევე გასათვალისწინებელია, რომ ძალის გამოყენების აკრძალვის გარდა, ქცევის სხვა პირველადმა საერთაშორისო სამართლებრივმა წესებმა, შესაძლოა, მესამე სახელმწიფოებს მისცენ სადავო კომპენსაციის სამართლებრივი საფუძველი.⁹²

⁸⁶ *ibid.* ამ ავტორმა ვერ გაითვალისწინა ICJ-ის ბოლო გადაწყვეტილება კონგოს დემოკრატიული რესპუბლიკის საქმეზე უგანდას წინააღმდეგ. მართლმსაჯულების საერთაშორისო სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე „კონგოს დემოკრატიული რესპუბლიკა უგანდას წინააღმდეგ“, 2022 წლის 9 თებერვალი. საქმე ეხება შეიარაღებულ აქტივობებს კონგოს ტერიტორიაზე. გადაწყვეტილება ჯერ არ გამოქვეყნებულა ICJ ანგარიშში <<https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/116/116-20220209-JUD-01-00-EN.pdf>> [15.06.2023].

⁸⁷ Günnewig, *supra* სქოლიო 85, 415.

⁸⁸ *ibid.*, 386.

⁸⁹ *ibid.*, 389.

⁹⁰ Tomuschat, *supra* სქოლიო 16, 41.

⁹¹ United Nations Compensation Commission, Report and Recommendations Made by the Panel of Commissioners Concerning Part One of the First Instalment of Claims by Governments and International Organizations, (Category F Claims) UN Doc. S/AC.26/1997/6, 18 December 1997, 23 (No. 86).

⁹² მაგალითად, *ib.* Christian Tomuschat, ‘State Responsibility and the Country of Origin’ in Vera Gowlland Debbas (ed), *The Problem of Refugees in the Light of Contemporary International Legal Issues* (Martinus Nijhoff Publishers 1996) 71; Hannah R. Garry, ‘The Right to Compensation and Refugee Flows: A Preventative Mechanism in International Law?’ (1998) 10 *International Journal of Refugee Law* 103-106; Wladyslaw Czapliński and Pavel Šturma, ‘La responsabilité des Etats pour les flux de réfugiés provoqués

ამ კვლევაზე მუშაობის დასრულებამდე, ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტმა „ინტერესით აღნიშნა“ უკრაინის მიერ წარდგენილი წინადადება „კომპენსაციის ყოვლისმომცველი საერთაშორისო მექანიზმის“ შექმნის შესახებ.⁹³

3.2. ინდივიდუალური სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა

მაშინ როცა რეპარაციის ვალდებულება ფოკუსირებულია დაზარალებული სახელმწიფოს ინტერესებზე, ინდივიდუალური სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა, უპირველეს ყოვლისა, ეხება დარღვეული პირველადი საერთაშორისო ქცევის წესის სტაბილიზაციას: რობერტ ჯექსონმა, რომელიც ჩვენ ადრე უკვე ვახსენეთ, როგორც აშშ-ს მთავარმა პროკურორმა, რომელიც მონაწილეობდა ნიურნბერგის ისტორიულ სასამართლო პროცესებზე გერმანელი ომის მთავარი დამნაშავეების წინააღმდეგ, მტკიცედ გამოხატა ეს პოლიტიკა. მიუხედავად იმისა, რომ ჰერმან იაჰრეისმა, როგორც ზემოთ იხილეთ, აბისინიის ომის შემდეგ ომის აკრძალვის კრაზი გამოიყენა თავდაცვისთვის, ჯექსონმა დაადასტურა ომის აკრძალვის მდგრადობა, მაგრამ, ამავე დროს, ხელახალი დამტკიცების აუცილებლობა მისი ფუნდამენტური გამოწვევის შემდეგ. ჯექსონმა თავის შესავალ სიტყვაში აღნიშნა:

„საბოლოო ნაბიჯი პერიოდული ომების თავიდან აცილებისთვის, რომლებიც გარდაუვალია საერთაშორისო უკანონობის სისტემაში, არის სახელმწიფო მოხელეებისათვის კანონის წინაშე პასუხისმგებლობის დაკისრება. და ნება მომეცით მტკიცედ განვაცხადო, რომ მიუხედავად იმისა, რომ ეს პირველად იქნა გამოყენებული გერმანელი აგრესორების წინააღმდეგ, კანონი მოიცავს და, თუ ის სასარგებლო მიზნებს ემსახურება, უნდა დაიგმოს სხვა ერების აგრესია, მათ შორის, მათი ვინც ახლა აქ სხედან და განიკითხავენ“.⁹⁴

„მათ შორის მათი, ვინც ახლა აქ სხედან და განიკითხავენ“ – ამ მძლავრი გზავნილის დასასრული განსაკუთრებით მძაფრად ეხმიანება უკრაინის წინააღმდეგ რუსული აგრესიული ომის მიმდინარეობას. ეს არის საერთაშორისო სისხლის სამართლის ისტორიული განვითარების პრობლემატური ნაწილი, რომ არავითარ შემთხვევაში არა მხოლოდ რუსეთმა, არამედ

par eux’ (1994) 40 Annuaire français de droit international 160-162; Payam Akhavan and Morten Bergsmo, ‘The Application of the Doctrine of State Responsibility to Refugee Creating States’ (1989) 3 Nordic Journal of International Law 243 და შემდეგი; Luke T. Lee, ‘The Right to Compensation: Refugees and Countries of Asylum’ (1986) 80 The American Journal of International Law 553-560.

⁹³ მინისტრთა მოადგილეები, „რუსეთის ფედერაციის აგრესიის შედეგები უკრაინის წინააღმდეგ“, გადაწყვეტილება მიღებული 1442-ე შეხვედრაზე, CM/Del/Dec(2022)/1442/2.3, 15 September 2022. პარაგრაფი 3.

⁹⁴ მაგალითად, Trial of Major German War Criminals by the International Military Tribunal by setting at Nuremberg Germany, Buffalo in (William S. Hein & Co. 2001) 45.

შეერთებულმა შტატებმაც, არ შეუწყოს ხელი ნიურნბერგის დაპირების შესრულებას უკრაინის ომის საქმეში, რაც წარმოადგენს არა მხოლოდ ფაქტობრივ, არამედ დიდ იურიდიულ სირთულესაც.

მატერიალური საერთაშორისო სისხლის სამართლის პერსპექტივიდან, ეს საკითხი ეჭვს არ იწვევს: პრეზიდენტი პუტინი არის აგრესიის დანაშაულის ჩადენაში ეჭვმიტანილი.⁹⁵ ეს იმიტომ ხდება, რომ რუსეთის მიერ უკრაინის წინააღმდეგ ძალის გამოყენება არის აგრესიის აქტი, რომელიც თავისი ხასიათით, სიმძიმითა და მასშტაბით წარმოადგენს გაეროს წესდების აშკარა დარღვევას სისხლის სამართლის საერთაშორისო სასამართლოს (ICC) სტატუტის მე-8 bis მუხლის პირველი პუნქტის მიხედვით. თუმცა, ამ დროისთვის, ICC-ს ეკრძალება თავისი იურისდიქციის განხორციელება აგრესიის დანაშაულზე, რომელიც მხოლოდ 2018 წლის 17 ივლისს მოექცა სასამართლოს იურისდიქციის ქვეშ.⁹⁶ ეს იმის გამო ხდება, რომ რუსეთის ფედერაცია არ არის ICC-ს წესდების წევრი და იმ შემთხვევაში, თუ აგრესიის აქტი ჩადენილია სახელმწიფოს მიერ, რომელიც არ არის ამ წესდების მონაწილე, სასამართლოს შეუძლია იმოქმედოს მხოლოდ მაშინ, თუ მოცემულ შემთხვევას მას გაეროს უშიშროების საბჭო გადასცემს.⁹⁷ მოლაპარაკებების დროს შეერთებული შტატები იყო მათ შორის, ვინც დაჟინებით მოითხოვდა იურისდიქციულ რეჟიმს აგრესიის დანაშაულისთვის, რომელიც უფრო შემზღუდველია, ვიდრე სხვა დანაშაულებისთვის გათვალისწინებული ICC-ის იურისდიქციის ფარგლები.⁹⁸ საერთაშორისო სისხლის სამართლის ისტორიის კიდევ ერთი სამწუხარო ირონიაა, რომ საფრანგეთი და დიდი ბრიტანეთი, რომლებმაც პირველი მსოფლიო ომის შემდეგ პირველებმა მოითხოვეს აგრესიული ომის წარმოების საერთაშორისო კრიმინალიზაცია, დღეს ორი ყველაზე მნიშვნელოვანი სკეპტიკოსია ICC-ის წესდების ხელმომწერ

⁹⁵ ბრალდების ორი მოდელისთვის იხ. Ryan Goodman and Rebecca Hamilton, 'Model Indictment for Crime of Aggression against Ukraine: Prosecutor v. Vladimir Putin' (Just Security, 14 March 2022) <<https://www.justsecurity.org/80669/model-indictment-of-the-crime-of-aggression-against-ukraine-vladimir-putin>> [15.06.2023]; 'Model Indictment for the Crime of Aggression Committed against Ukraine' (Open Society Justice Initiative, 9 May 2022) <<https://www.justiceinitiative.org/publications/model-indictment-for-the-crime-of-aggression-committed-against-ukraine>> [15.06.2023].

⁹⁶ ბოლო ნაბიჯი ამის განსახორციელებლად იყო 2017 წლის 14 დეკემბერს სისხლის სამართლის საერთაშორისო სასამართლოს მონაწილე სახელმწიფოთა ასამბლეის მიერ აქტივაციის რეზოლუციის (Resolution ICC-ASP/16/Res.5) მიღება; Claus Kreß, 'On the Activation of ICC's Jurisdiction over the Crime of Aggression' (2018) 16 Journal of International Criminal Justice 1 და შემდეგი.

⁹⁷ მუხლი 15bis, პარაგრაფები 4-5, რომის სტატუტი; სისხლის სამართლის საერთაშორისო სასამართლოს პროკურორის შესაბამისი განცხადებისთვის იხ. 'Statement of the ICC Prosecutor, Karim A. A Khan QC on the Situation in Ukraine', 25 February 2022 <<https://www.icc-cpi.int/news/statement-icc-prosecutor-karim-aa-khan-qc-situation-ukraine-i-have-been-closely-following>> [15.06.2023].

⁹⁸ Claus Kreß and Leonie von Holzendorff, 'The Kampala Compromise on the Crime of Aggression' (2010) 8 (5) Journal of International Criminal Justice 1194-1199, 1201-1204, 1207-1210, 1215.

სახელმწიფოებს შორის.⁹⁹ მიუხედავად ამისა, საერთაშორისო სისხლის სამართლის ისტორიას არ სჭირდება უცარი ცვლილებები და მნიშვნელოვანი წინსვლა ყველაზე ხშირად ისტორიულ ეტაპებზე ვლინდება. აქედან გამომდინარე, გასაკვირი არ არის, რომ ამჟამად ჩვენ მოწმენი ვართ გააქტიურებული საერთაშორისო დისკუსიისა აგრესიის დანაშაულისთვის სპეციალური ტრიბუნალის შექმნის შესახებ,¹⁰⁰ რათა გადაილახოს იურისდიქციული უფსკრული რუსეთის ამჟამინდელი აგრესიის შემთხვევაში. ეს ხდება ICC-ის წესდების გაუმჯობესების მოთხოვნის პარალელურად, რათა სასამართლოს იურისდიქციის განხორციელების პირობები შეესაბამებოდეს მის საყოველთაო ორიენტაციას.¹⁰¹ შევხედოთ, როგორ განვითარდება მოვლენები.

4. სამშვიდობო ხელშეკრულება ან ცეცხლის შეწყვეტა

წერის დროისათვის ასევე გაურკვეველია, დასრულდება თუ არა ომი მოლაპარაკების გზით. წინამდებარე სამართლებრივი ანალიზი მიზნად ისახავს ღიად დატოვოს კითხვა იმის თაობაზე, არის თუ არა რუსეთის მთავრობასთან სამშვიდობო ხელშეკრულების დადება პოლიტიკურად სიცოცხლისუნარიანი მიზანი, თუ მაქსიმუმ ცეცხლის შეწყვეტაზე შეთანხმება შეიძლება

⁹⁹ Kreß, supra სქოლიო 96, 276–285.

¹⁰⁰ ამ კვლევაზე მუშაობის დასრულებამდე, ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტმა „ინტერესით აღინიშნა“ უკრაინის მიერ წარდგენილი წინადადება „უკრაინის წინააღმდეგ აგრესიის დანაშაულისთვის სპეციალური ad hoc ტრიბუნალის შექმნის შესახებ“; მინისტრთა მოადგილეები „რუსეთის ფედერაციის აგრესიის შედეგები უკრაინის წინააღმდეგ“, გადაწყვეტილება მიღებული 1442-ე შეხვედრაზე CM/Del/Dec(2022)/1442/2.3, 15 სექტემბერი, 2022. პარაგრაფი 3; საპარლამენტო ასამბლეების წინა მხარდაჭერისთვის, მაგალითად, იხ. ევროპის საბჭოს საპარლამენტო ასამბლეა, „რუსეთის ფედერაციის განგრძობითი აგრესიის შედეგები უკრაინის წინააღმდეგ: ევროპის საბჭოს როლი და პასუხი“, რეზოლუცია N2433 (2022) <<https://pace.coe.int/en/files/30017/html>> [15.06.2023]; ევროპარლამენტი, „ომის დანაშაულების დაუსჯელობის წინააღმდეგ ბრძოლა უკრაინაში“, რეზოლუცია NP9_TA(2022)0218, 19 მაისი, 2022 <https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2022-0218_EN.pdf> [15.06.2023]; ეუთოს საპარლამენტო ასამბლეა, რეზოლუცია რუსეთის ფედერაციის აგრესიული ომის შესახებ უკრაინისა და მისი ხალხის წინააღმდეგ, და მისი საფრთხე რეგიონის უსაფრთხოებისთვის (ოცდამეცხრე ყოველწლიური სესია 2–6 ივლისი, 2022) <<https://www.oscepa.org/en/documents/annual-sessions/2022-birmingham/4409-birmingham-declaration-eng/file>> [15.06.2023]; სამეცნიერო ანალიზისთვის, მაგალითად, იხ. Tom Dannenbaum, ‘Mechanisms for Criminal Prosecution of Russia’s Aggression against Ukraine’ (Just Security, 10 March 2022) <<https://www.justsecurity.org/80626/mechanisms-for-criminal-prosecution-of-russias-aggression-against-ukraine/>> [15.06.2023]; Oona Hathaway, ‘A Crime in Search of a Court. How to Hold Russia Accountable’ (Foreign Affairs, 19 May 2022) <<https://www.foreignaffairs.com/articles/ukraine/2022-05-19/crime-search-court>> [15.06.2023]; გლობალური ანგარიშვალდებულების ქსელის უკრაინის სამუშაო ჯგუფი, „გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის გენერალური ასამბლეის რეზოლუციის წინადადება და თანმხლები წინადადება უკრაინის სპეციალური ტრიბუნალის სტატუტის შესახებ აგრესიის დანაშაულზე“. 7 სექტემბერი, 2022.

¹⁰¹ Parliamentarians for Global Action, ‘Proposal to Amend Article 15bis of the Rome Statute on the Crime of Aggression’ <<https://www.pgaction.org/news/accountability-ukraine.html>> [15.06.2023].

განხორციელდეს ვიდრე პრეზიდენტი პუტინი ხელისუფლებაშია.¹⁰² სამაგიეროდ, ნაშრომში ყურადღება გამახვილებულია საერთაშორისო სამართლის დაბრკოლებებზე, რომლებიც წარმოიქმნება სამშვიდობო ხელშეკრულების დადებასთან დაკავშირებით; დაბრკოლებებზე, რომლებიც ძალის გამოყენების აკრძალვასთან მჭიდრო კავშირშია.

სახელშეკრულებო სამართლის შესახებ ვენის კონვენციის 52-ე მუხლის მიხედვით, რომელიც ასახავს საერთაშორისო ჩვეულებით სამართალს,¹⁰³ „ხელშეკრულება, რომლის დადებაც მიღწეულია მუქარით ან ძალის გამოყენებით, გაეროს წესდებაში გათვალისწინებული საერთაშორისო სამართლის პრინციპების დარღვევით, ბათილად ჩაითვლება“.¹⁰⁴ შესაბამისად, რუსეთის ტერიტორიული მიღწევები უკრაინაში არ შეიძლება დამტკიცდეს სამშვიდობო ხელშეკრულების საფუძველზე, ვიდრე რუსეთის შეიარაღებული ძალები სამხედრო ოკუპირებულ ტერიტორიებს იკავებენ, ან თუ საომარი მოქმედებების განახლება უკრაინის თავზე დამოკლეს მახვილივით ჰკიდია. ერთადერთი შესაძლებლობა, რომელიც შეიძლება ჩაითვალოს ვენის კონვენციის 52-ე მუხლში დადგენილი შეზღუდვის დაძლევადა, იქნება გაეროს უშიშროების საბჭოს მიერ გაეროს წესდების VII თავის მიხედვით მიღებული რეზოლუცია, რომელიც ადასტურებს სამშვიდობო ხელშეკრულებას. ძალის გამოყენების აკრძალვის უაღრესად დიდი მნიშვნელობის გათვალისწინებით, ასეთი რეზოლუციის მიღება, საერთაშორისო პოლიტიკის თვალსაზრისით, მეტად საეჭვო ნაბიჯი იქნება. მიუხედავად ამისა, შეიძლება დასახელდეს არგუმენტი, რომ ასეთი ქმედება გაეროს უშიშროების საბჭოს უფლებამოსილების ფარგლებში იქნება. ვენის კონვენციის 52-ე მუხლი არ იქნება საერთაშორისო სამართლის აბსოლუტური ნაწილი, რომელიც სავალდებულოა გაეროს წესდების VII თავის მიხედვით მოქმედი უშიშროების საბჭოსთვის. შესაბამისად, უშიშროების საბჭო, შესაძლოა, თავისი ფართო დისკრეციული უფლებამოსილების ფარგლებში, დაემორჩილოს უკრაინის შესაძლო მოთხოვნას, რათა თავიდან აიცილოს შემდგომი მსხვერპლი რუსეთთან მშვიდობის დამყარებაზე, რომელიც მოიცავს აგრესორთან ტერიტორიულ დათმობებს.

წინა სავარაუდო დასკვნა მიღებულ იქნა გადამწყვეტი გაფრთხილებით, რომ გაეროს უშიშროების საბჭო „დაიცავს უკრაინის შესაძლო მოთხოვნას“. შეუძლია თუ არა საბჭოს ერთი ნაბიჯით წინ წავიდეს და საომარი მოქმედებების შეწყვეტა მოითხოვოს, თუნდაც უკრაინის სურვილის საწინააღმდეგოა.

¹⁰² ამ უკანასკნელი მიმართულებით იხ. Peter Graf Kielmansegg, 'Putins Krieg' (2022) Frankfurter Allgemeine Zeitung 7 <<https://www.faz.net/aktuell/politik/die-gegenwart/wie-wladimir-putins-krieg-den-westen-dauerhaft-herausfordert-17965740.html>> [15.06.2023].

¹⁰³ Kirsten Schmalenbach in Oliver Dörr and Kirsten Schmalenbach (eds), Vienna Convention on the Law of Treaties. A Commentary (2nd edition, Springer 2018) 959, 53.

¹⁰⁴ ფართო კომენტარისთვის იხ. Schmalenbach, supra სქოლიო 103.

ნააღმდეგოდ, ომის შესაძლო უკონტროლო ტერიტორიული ესკალაციის შიშის გამო? ნებისმიერ შემთხვევაში, საბჭოს ეკრძალება უკრაინის ეროვნული ტერიტორიის ნაწილის გადაცემა რუსი აგრესორისთვის, იმ ფაქტების მიხედვით, რაც ამ ანალიზის წერის დროისთვის არსებობს. ეს უკვე აშკარაა უშიშროების საბჭოს ძირითადი „პოლიციური“ ფუნქციიდან, რომელიც მიზნად ისახავს საფრთხის თავიდან აცილებას და არ მოიცავს ტერიტორიული სტატუსის საკითხების მუდმივ გადაწყვეტას. უფრო მეტიც, საერთაშორისო ჩვეულებითი სამართლის მიხედვით, ყველა სახელმწიფო ვალდებულია არ აღიაროს ტერიტორიის ძალის გამოყენებით მიერთება. ხსენებული *ჰენრი სტიმსონის* მემკვიდრეობას კვლავ ეხმიანება. ზემოაღნიშნული მოვალეობა წარმოიშვა ე.წ. სტიმსონის დოქტრინიდან, რომელიც აშშ-ის მაშინდელმა სახელმწიფო მდივანმა გამოაცხადა ომის ახალი აკრძალვის პირველი სერიოზული გამოწვევის შემდეგ – 1931 წელს იაპონიის შეჭრა ჩინურ მანჯურიაში.¹⁰⁵ ბევრი რამ არის სათქმელი ამ არაღიარების ვალდებულების საერთაშორისო სამართლისადმი მიკუთვნებაზე, რამდენადაც აღნიშნული ტერიტორიის მიერთება აგრესიის შედეგი იყო.¹⁰⁶ თუ ეს ასეა, აგრესიის შედეგად განხორციელებული ტერიტორიების მიერთების არაღიარების მოვალეობა არც გაეროს უშიშროების საბჭოს შეიძლება დაეკისროს.

ეს ტოვებს კითხვას, იქნება თუ არა საბჭოს უფლებამოსილებაში, მოუწოდოს რუსეთის ფედერაციასა და უკრაინას, მოაწერონ ხელი სავალდებულო ცეცხლის შეწყვეტას, რუსეთის ფაქტობრივი ტერიტორიული მიღწევების დროებითი შეჩერებით, მაგრამ ტერიტორიული სტატუსის ყველა საკითხის ღიად დატოვებით. უშიშროების საბჭოს ასეთი ბრძანება სერიოზულად შეზღუდავს უკრაინის ინდივიდუალური თავდაცვის უფლებას. ეს მით უფრო იმიტომ, რომ მოქმედი საერთაშორისო სამართლის მიხედვით, ცეცხლის შეწყვეტის ხაზი, შესაძლოა, გარკვეული პერიოდის შემდეგ თავად იყოს დაცული ძალის გამოყენების აკრძალვით. შეუძლია თუ არა უშიშროების საბჭოს ამ გზით შეზღუდოს უკრაინის თავდაცვის უფლება, მიუხედავად იმისა, რომ ეს უფლება გაეროს წესდებაში აღწერილია, როგორც ყველა სახელმწიფოს „თანდაყოლილი“ უფლება?¹⁰⁷ ქარტიის 51-ე მუხლის პირველი წინადადება თავდაცვის უფლებასა და საბჭოს უფლებამოსილებას შორის კოლექტიური უსაფრთხოების ზომების მიღების შესახებ აცხადებს შემდეგს:

¹⁰⁵ Hathaway and Shapiro, supra სქოლიო 7, 166-168.

¹⁰⁶ პუნქტი 2, საერთაშორისო სამართლის კომისიის ზოგადი საერთაშორისო სამართლის იმპერატიული ნორმების შესახებ მე-19 დასკვნა (UN Doc. A/CN.4/L.967, 11 May 2022, 5), როგორც ჩანს, ამ კითხვას ღიად ტოვებს.

¹⁰⁷ ეს საკითხი აქტუალური გახდა 2020 წლის ომში აზერბაიჯანსა და სომხეთს შორის მთიანი ყარაბაღის გამო. Tom Ruys and Felipe Rodriguez Silvestre, ‘Military Action to Recover Occupied Land: Lawful Self-Defense or Prohibited Use of Force? The 2020 Nagorno-Karabakh Conflict Revisited’ (2021) 97 International Law Studies 682 და შემდეგი.

„არაფერი წინამდებარე ქარტიაში არ არღვევს ინდივიდუალური ან კოლექტიური თავდაცვის თანდაყოლილ უფლებას, თუ შეიარაღებული თავდასხმა მოხდება გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის წევრის წინააღმდეგ, ვიდრე უშიშროების საბჭო არ მიიღებს აუცილებელ ზომებს საერთაშორისო მშვიდობისა და უსაფრთხოების შესანარჩუნებლად (ხაზგასმა დამატებულია)“.

შეიძლება თუ არა „საერთაშორისო მშვიდობისა და უსაფრთხოების“ კონცეფციის გაგება ისე, რომ ამ მიზნის მისაღწევად მიღებული ზომები ეწინააღმდეგებოდეს თავდაცვის უფლების გამოყენებას? ამ კითხვის ყველაზე საფუძვლიანი განხილვა, რაც ჩემთვის ცნობილია, წარმოადგინა ნიკო კრიშმა. ის ამტკიცებს, რომ ქარტიას არა აქვს გადაწყვეტილი ეს საკითხი. აქედან ის ასკვნის, რომ უშიშროების საბჭო თავიდან ვერ აიცილებს სახელმწიფო ინტერესის სუბორდინაციას ეფექტურ თავდაცვაში საზოგადოების ინტერესის შეიარაღებული კონფლიქტის ესკალაციის თავიდან აცილების მიზნით.¹⁰⁸ კრიშის ანალიზი ძალიან ფრთხილია,¹⁰⁹ მაგრამ მისი საბოლოო დასკვნა ეჭვებისთვის ღია რჩება. შესაძლებელია, რომ ეს ფაქტობრივად ეგზისტენციალური კითხვა მიუახლოვდეს იმ წერტილს, როდესაც კელზენი იტყოდა, რომ ნიჩაბი იურისპრუდენციული თვალსაზრისით მოღუნულია.¹¹⁰ თუმცა, ერთ საკითხში შეიძლება ხაზგასმით დაეთანხმო კრიშს: თუ ვივარაუდებთ, რომ უშიშროების საბჭოს უფლებამოსილება განხილვის ქვეშაა, მან არც უნდა გამოიყენოს მისი უფლებამოსილება. გარდა *in extremis*, რადგან ნებისმიერ სხვა მიდგომას შეუძლია – კრიშის სიტყვებით – დამშვიდების პოლიტიკა სტანდარტად აქციოს, წაახალისოს აგრესორები და მნიშვნელოვნად შეასუსტოს ძალის გამოყენების საერთაშორისო აკრძალვა.¹¹¹

VI. დასკვნა

ჰერშ ლაუტერპახტმა ნორმისა და ძალაუფლების ხშირად განსაკუთრებით დაძაბულ და უშუამავლო შეტაკებასთან დაკავშირებით აღნიშნა, რომ საერთაშორისო სამართალს გაქრობა ემუქრება სამართალში.¹¹² ამ თვალსაზ-

¹⁰⁸ Nico Krisch, *Selbstverteidigung und kollektive Sicherheit* (Springer 2001) 395-397; ძალიან ნათელი ანალიზისთვის იხ. ასევე: Sebastian Graf Kielmansegg, ‘An der Nahtstelle der Friedensordnung – Bedeutung und Grenzen des Selbstverteidigungsrechts im System der kollektiven Sicherheit’ (2012) 50 *Archiv des Völkerrechts* 298 და შემდეგი, რომელიც კრიშზე მეტ წონას ანიჭებს თავდაცვის უფლებას.

¹⁰⁹ Krisch, *supra* სქოლიო 108, 243-272.

¹¹⁰ შესადარებელია საერთაშორისო სამართლებრივი წესრიგის უპირატესობის საკითხთან. იხ. Hans Kelsen, *Allgemeine Staatslehre*. Studienausgabe der Originalausgabe 1925, Mathias Jestaedt (ed) 2019, 312.

¹¹¹ Krisch, *supra* სქოლიო 108, 397.

¹¹² Hersch Lauterpacht, ‘The Problem of Revision of the Law of War’ (1952) 29 *British Yearbook of International Law* 382.

რისით, ძალის გამოყენების აკრძალვას, თავდაცვის უფლებასა და გაეროს ქარტიის კოლექტიურ უსაფრთხოების სისტემას გაქრობა ემუქრება საერთაშორისო სამართალში.¹¹³ უკრაინის ომი, რომელშიც ვეტოსა და ბირთვული იარაღის მფლობელმა წამოიწყო აგრესიული ომი, განსაკუთრებით ნათლად ასახავს საკითხს. ამავდროულად, ძალის გამოყენების აკრძალვა, თუ გავიხსენებთ *კელმენის* შეხედულებას, წარმოადგენს უნივერსალურ სამართლებრივ წესრიგს, რომელიც იცავს ყველა სახელმწიფოს, მიუხედავად მათი სიძლიერისა. სწორედ ამიტომ, დღეს, სახიფათო მომენტში, აუცილებელია პოლიტიკურად მგრძობიარე სამართლებრივი საზღვრის სტაბილიზაცია, რომელსაც ძალის გამოყენების აკრძალვა ზღუდავს საერთაშორისო ურთიერთობებში სახელმწიფო ძალაუფლების განხორციელებისაგან. წინააღმდეგ შემთხვევაში, იქმნება რეალური რისკი – და ამ ზომით *მიუნკლერის* ზედმეტად შორს მიმავალი პროგნოზი ნამდვილად უნდა მივიღოთ, როგორც სერიოზული გაფრთხილება – რომ საერთაშორისო სამართლებრივი წესრიგი, შესაძლოა, გადავიდეს “Großraumordnung“-ისკენ, რომელიც გარკვეულწილად მოგაგონებთ *შმიტის* აზროვნებას. სამართლებრივ კვლევაში მეტი არაფერია შესაძლებელი, თუ არა საზღვარზე სიარული, რომელშიც – სასაზღვრო ხაზის დადგენის შემდეგ – განისაზღვრება ამ საზღვრის გასამაგრებლად არსებული ინსტრუმენტები. თუმცა, ამ ინსტრუმენტების გამოყენება პოლიტიკოსების გადაწყვეტილებაზეა დამოკიდებული. დაე, ამ სამართლის მეცნიერს მიეცეს მხოლოდ მოკლე საბოლოო დაკვირვების შესაძლებლობა საერთაშორისო სამართლებრივი პოლიტიკის თვალსაზრისით:

უკრაინამ მიიღო გადაწყვეტილება, დაიცვას თავისი სახელმწიფოებრიობა, ტერიტორიული მთლიანობა და ცხოვრების წესი. რა თქმა უნდა, მას რომ სხვა გადაწყვეტილება მიეღო, საერთაშორისო სამართალი საერთაშორისო პოლიტიკის აქტორებს მიაწვდიდა ინსტრუმენტებს, რათა დაემტკიცებინათ მისი დარღვევის წინააღმდეგ ძალის გამოყენების აკრძალვის მართებულობა. მაგრამ სიმართლედ რჩება, რომ უკრაინა გაბედულად იცავს თავს, ასევე გაბედულად უწევს მსოფლიოს სამსახურს იმით, რომ ხელს უწყობს ძალის გამოყენების აკრძალვის გამძლეობას მეტად კრიტიკულ მომენტში. სიტუა-

¹¹³ თავად ლაუტერბახმა ეს დასკვნა მხოლოდ *jus in bello*-სთვის გამოიტანა. მისი ცნობილი სიტყვებია: „თუ საერთაშორისო სამართალს გაქრობა ემუქრება სამართალში, ომის კანონებს გაქრობა ემუქრება საერთაშორისო სამართალში.“ მაგრამ უნდა გავიხსენოთ აშშ-ს ყოფილი სახელმწიფო მდივნის, დინ ეჩსონის ცნობილი წინადადება, კუბის სარაკეტო კრიზისის პერიოდში, რომ ძალის გამოყენების აკრძალვა საერთაშორისო სამართლის მიხედვით, შეიარაღებული ძალების შესახებ საერთაშორისო სამართალთან ერთად დგას გაქრობის საშიშროების წინაშე საერთაშორისო სამართალში, ტექსტში ნახსენები გაგებით. ეჩსონმა განაცხადა: „აშშ-ის ძალაუფლება, პოზიცია და ავტორიტეტი ეჭვქვეშ დააყენა სხვა სახელმწიფომ; და სამართალი უბრალოდ არ ეხება საბოლოო ძალაუფლების მსგავს საკითხებს – ძალაუფლებას, რომელიც უახლოვდება სუვერენიტეტის წყაროებს“, *Proceedings of the American Society of International Law* (1963) 14.

ცია დრამატული რჩება – როგორც უკრაინისთვის, ასევე ძალის გამოყენების აკრძალვის მომავლისთვის: რუსეთი აგრძელებს აგრესიულ ომს სასტიკი ძალით. ჩინეთი და ინდოეთი აგრძელებენ ლოდინსა და შორიდან ყურებას ნაცვლად იმისა, რომ მტკიცე პოზიცია დაიკავონ უკრაინისა და არსებული საერთაშორისო სამართლის დასაცავად. მეორე მხრივ, მიუხედავად იმისა, რომ საერთაშორისო საზოგადოებამ, რა თქმა უნდა, არ გაამართლა უკრაინის ყველა ლეგიტიმური იმედი მისი აღმაფრთოვანებელი ბრძოლის მხარდასაჭერად, უკრაინისათვის გაწეული დახმარება – განსაკუთრებით აგრესორის მიერ შექმნილი საშინელი საფრთხის გათვალისწინებით, მთლიანობაში მნიშვნელოვნად გასცდა მხოლოდ სიმბოლურ დონეს. ალბათ, მთელი სიფრთხილით შეიძლება ითქვას, რომ ლიბერალური სახელმწიფოების მხარდაჭერა – თუმცა, როგორც ავტორი სინანულით ამბობს, როგორც გერმანიის მოქალაქე – აშკარად დიდი ხნის ყოყმანის შემდეგ, გერმანიის მხრიდან საბოლოოდ მიუახლოვდა „გონივრულ სიმამაცეს“, რომელიც გამოიკვეთა როგორც ყველაზე შესაფერისი ქმედება ამ ვითარებაში.¹¹⁴ უკრაინელების მიერ გამოვლენილ განსაკუთრებულ სიმამაცესთან ერთად, აღნიშნული საკმარისი მიზეზია იმისთვის, რომ ნდობა არ დაგკარგოთ და ვიმოქმედოთ მტკიცედ. რაც შეეხება ჩემს მთავრობას, ვიტოვებთ იმედს, რომ ის მალე გააქარწყლებს ყოველგვარ ეჭვს და უკრაინის სამხედრო დახმარების შესახებ მის სიტყვებს შესაბამისი ქმედებები მოჰყვება. სიკვდილის ზარი¹¹⁵ არ უნდა დაირეკოს არც უკრაინისა და მის საერთაშორისოდ აღიარებული საზღვრებისთვის და არც ძალის გამოყენების აკრძალვისთვის საყოველთაოდ საგა-ლდებულო საერთაშორისო სამართლის მიხედვით.

¹¹⁴ ტერმინი გამოიგონა კიელმანსეგმა, supra სქოლიო 102.

¹¹⁵ სიკვდილის ზარი საერთაშორისო სამართლის მიხედვით ძალის გამოყენების აკრძალვის შესახებ ადრეც აჟღერდა, ჯერ კიდევ ცნობილ ნაშრომში Thomas Franck, 'Who killed Article 2 (4)? – Or: Changing Rules Governing the Use of Force by States' (1970) 64 (5) American Journal of International Law 809 და შემდეგი. ის ფაქტი, რომ სავარაუდო პაციენტი – მუხლი 2, პუნქტი 4 – აქამდე ყოველთვის გადარჩა, დღეს წახალისების წყაროდ უნდა იქცეს.